

Inter-Parliamentary Union

For democracy. For everyone.

UNHCR
The UN Refugee Agency

Ապաքաղաքացիության կանխմանն ու կրճատմանն ուղղված քաղաքացիության մասին օրենքների ոլորտում հաջող փորձի օրինակները

Ձեռնարկ խորհրդարանականների համար N 29

Երախտագիտության խոսք

Այս ձեռնարկը համատեղ հրատարակվել է Միջխորհրդարանական միության (ՄԽՄ) և Միավորված ազգերի կազմակերպության փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարի (ՄԱԿ ՓԳՀ) կողմից:

Հեղինակներ՝ Այս ձեռնարկը պատրաստվել է գլխավորապես ՄԱԿ ՓԳՀ կողմից, իսկ Մարիանա Օլաիզոլա Ռոզենբլատը ծավալուն ուսումնասիրություն է իրականացրել՝ աջակցելով այս նախագծին: Միջազգային պաշտպանության բաժնի (ՄՊԲ) Ապաքաղաքացիության ենթաբաժնի ղեկավար Մելանի Խաննան վերահսկել է նախագծի իրականացումը, ինչպես նաև օգնել է գրել այն և խմբագրել հրատարակման համար: Ուսումնասիրության իրականացմանն ու ձեռնարկի պատրաստմանն աջակցել են Ապաքաղաքացիության ենթաբաժնի այլ աշխատակիցներ՝ Լենա Հաափը, Ռադիա Գովիլը, Աննա դե լա Վարգա Ֆիտոն և Ֆերնանդո Բիսսակոտը, ինչպես նաև ՄԱԿ ՓԳՀ-ի՝ ապաքաղաքացիության հարցերով զբաղվող տարածաշրջանային աշխատակիցները: Ռադիա Գովիլը, Մելանի Խաննան և ՄՊԲ փոխտնօրեն Շահրզադ Թաջբախշը հանդես են եկել որպես խմբագիր-գրախոսներ:

Աջակցության համար շնորհակալություն ենք հայտնում նաև ՄԽՄ Միջազգային մարդասիրական իրավունքի հանդեպ հարգանքի բարձրացման հանձնաժողովին:

Այս ձեռնարկի բոլոր մասերը կարող են վերարտադրվել անձնական օգտագործման և ոչ կոմերցիոն նպատակներով՝ պայմանով, որ պահպանվի հեղինակային իրավունքը, և նշվեն աղբյուրները, ինչպես նաև որևէ փոփոխություններ չարվեն: Խնդրում ենք տեղեկացնել ՄՊԲ-ին ձեռնարկի բովանդակության օգտագործման մասին:

Քաղաքացիության մասին բոլոր օրենքները համարվել են գործող այս ձեռնարկը գրելու պահի դրությամբ: Քանի որ քաղաքացիության մասին օրենքներում կարող են փոփոխություններ կատարվել, որոշ հղումներ կարող են ժամանակի ընթացքում հնացած դառնալ: Օգտագործվել են պաշտոնական թարգմանությունները այն դեպքերում, երբ դրանք հանրորեն հասանելի են եղել: Հակառակ դեպքում նշված օրենքները թարգմանվել են ինքնուրույն, ուստի ցանկացած սխալ, որ կարող է հայտնաբերվել, ոչ միտումնավոր է, և դրա մասին հարկավոր է հայտնել ՄՊԲ-ին կամ ՄԱԿ ՓԳՀ-ին:

© Միջխորհրդարանական միություն 2019

Շապիկի լուսանկար՝ © ՄԱԿ ՓԳՀ/ Միդիատ Պոտուրովիչ

Բոսնիա և Հերցեգովինա: Աջակցություն Դեյթոնի հաշտության պայմանագրի Հավելված VII-ի իրականացման վերանայված ռազմավարության տևական լուծումներին:

Գնչու կինը և նրա անչափահաս երեխան, ում սպառնում էր ապաքաղաքացիություն, ցույց են տալիս ծննդյան և քաղաքացիության վկայականները, որոնք նրանք ձեռք են բերել «Վաշա Պրավա ԲՀ»-ի՝ Սարաևոյում անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրող՝ ՄԱԿ ՓԳՀ գործընկեր կազմակերպության աջակցությամբ: Իրավաբանական օգնություն տրամադրող՝ ՄԱԿ ՓԳՀ գործընկեր հասարակական կազմակերպությունը իրավաբանական աջակցություն է տրամադրում գնչու բնակչությանը, որոնց փոքրամասնությունը գտնվում է ապաքաղաքացիության վտանգի տակ **Բոսնիայում և Հերցեգովինայում:** Այդ աջակցության նպատակն է օգնել նրանց գրանցվելու ծննդյան/քաղաքացիության գրանցամատյաններում: ԵՄ-ը և ՄԱԿ ՓԳՀ-ն համատեղ ֆինանսավորել են IPA 2012 ծրագիրը՝ ուղղված փոքրամասնությունների ներկայացուցիչ հանդիսացող հայրենադարձների և ներքին տեղահանված անձանց սոցիալական-տնտեսական ինտեգրման աջակցությանը **Բոսնիայում և Հերցեգովինայում:**

Ձևավորումը և նշագծումը՝ TASK

ISBN: 978-92-9142-747-5 Handbook on statelessness/ Ձեռնարկ ապաքաղաքացիության մասին

Տվյալ աշխատանքը ոչ պաշտոնական թարգմանություն է ՄԱԿ ՓԳՀ Հայաստանի կողմից, որի համար այն կրում է լիարժեք պատասխանատվություն:

Բովանդակություն

Առաջաբան	7
Ներածություն	9
Երաշխիքներ երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ	12
Ներածություն	12
Ապաքաղաքացիության կրճատման մասին 1961 թվականի կոնվենցիայի դրույթները	12
Լրացուցիչ դրույթներ մարդու իրավունքներին առնչվող համաձայնագրերում	13
Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ	15
1. Քաղաքացիության շնորհում տարածքում ծնված երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն	15
2. Քաղաքացիության շնորհում արտասահմանում գտնվող քաղաքացիների նոր ծնված երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն	18
3. Քաղաքացիություն գտնված երեխաների համար	19
Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ.....	21
Գենդերային հավասարությունը քաղաքացիության մասին	
օրենքներում	22
Ներածություն	22
Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ	24
1. Քաղաքացիության փոխանցումը ծնողի կողմից	24
2. Քաղաքացիության փոխանցումը ամուսնու կողմից	26
Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ.....	30
Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր և հեշտացված	
հպատակագրում	31
Ներածություն	31
Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգերի սահմանում.....	31
Հեշտացված հպատակագրում	33

Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ	34
1. Օրենքներ, որոնք նվազեցնում են բնակության վերաբերյալ պահանջները քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար	34
2. Օրենքներ, որոնք ազատում են լեզվին տիրապետելու և ապրուստի միջոց ունենալու մասին ապացույց ներկայացնելու պահանջից	35
3. Օրենքներ, որոնք կրճատում են փաստաթղթերի հետ կապված այլ պահանջները քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար	36
4. Օրենքներ, որոնք ազատում են քաղաքացիություն չունեցող անձանց դիմումի համար վճարելու պարտականությունից կամ նվազեցնում են վճարվելիք գումարի չափը.....	36
5. Քաղաքացիություն չունեցող անձանց երեխաների և այլ ազգականների հպատակագրման հեշտացումը.....	37
Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ.....	38
Քաղաքացիության կորուստը	39
Ներածություն	39
Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ	41
Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ.....	43
Քաղաքացիությունից զրկումը	44
Ներածություն	44
Լրացուցիչ միջազգային չափորոշիչներ	45
Քաղաքացիությունից կամայական զրկման արգելում	45
Քաղաքացիությունից զրկման տարածումը ամուսինների և երեխաների վրա.....	46
Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ	47
Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ.....	50
Ապաքաղաքացիության կանխման և կրճատման օրինակելի իրավական դրույթներ.....	51
1. Երաշխիքներ երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ.....	51
2. Գենդերային հավասարությունը քաղաքացիության մասին օրենքներում.....	52

3.	Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր (ԱՌԸ-ներ)	52
4.	Հեշտացված հպատակագրում	53
5.	Քաղաքացիության կորուստ կամ քաղաքացիությունից հրաժարում	54
6.	Քաղաքացիությունից զրկելը	55
Մի քանի խոսք		56

Առաջարան

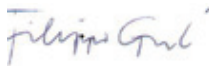
2005 թվականից ի վեր, երբ լույս տեսավ ձեռնարկի առաջին հրատարակությունը՝ «Քաղաքացիություն և ապաքաղաքացիություն» խորագրով, Միավորված ազգերի կազմակերպության փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարը (ՄԱԿ ՓԳՀ) և Միջխորհրդարանական միությունը (ՄԽՄ) ամրապնդել են իրենց գործընկերությունը՝ ի աջակցություն ապաքաղաքացիության նոր դեպքերի կանխմանը և երկարատև ապաքաղաքացիության իրավիճակների հանգուցալուծմանն ուղղված ջանքերին: Այդ ձեռնարկի (որի երկրորդ հրատարակությունը լույս է տեսել 2014 թվականին) ուշադրության կենտրոնում հիմնականում քաղաքացիության իրավունքի և ապաքաղաքացիության կրճատման միջազգային իրավական շրջանակն էր: Այն նաև ընդգծում էր այն դերը, որ խորհրդարանականները կարող են ունենալ այդ շրջանակին համապատասխանող օրենսդրություն ընդունելու և իրենց պետությունների՝ ապաքաղաքացիությանն առնչվող ՄԱԿ երկու կոնվենցիաներին միանալուն աջակցելու հարցում: Այս նոր ձեռնարկը գնում է մեկ քայլ առաջ՝ բերելով ապաքաղաքացիության վերացմանն առնչվող մի շարք թեմատիկ ոլորտներին՝ վերաբերող ազգային օրենքների դրույթների օրինակներ:

Ապաքաղաքացիության ազդեցությունն այն մարդկանց վրա, ովքեր առնչվում են դրա հետ, չի կարող գերազնահատվել: Որպես կանոն, ապաքաղաքացիությունը թույլ չի տալիս մարդկանց օգտվել հիմնական իրավունքներից, որոնք մարդկանց մեծ մասի համար միանգամայն բնական են, այդ թվում՝ դպրոց հաճախել, բժշկի այցելել, աշխատանք գտնել, բանկային հաշիվ բացել, քվեարկել, ամուսնանալ և քաղաքացիություն փոխանցել իրենց երեխաներին: Այն կարող է հանգեցնել հուսահատության՝ ապաքաղաքացիության զոհերին դարձնելով խոցելի շահագործման և չարաշահման ծայրահեղ ձևերի առաջ: Համայնքների ներսում որոշակի խմբերի վրա ազդող ապաքաղաքացիությունը կարող է նաև խաթարել սոցիալական և տնտեսական զարգացումը և հանգեցնել լարվածության, որի արդյունքը կարող են լինել բռնի հակամարտությունը և հարկադրված տեղահանումը:

2015 թվականին ՄԱԿ ՓԳՀ-ն, ՄԽՄ-ն և Հարավային Աֆրիկայի խորհրդարանը *Յուրաքանչյուրի քաղաքացիության իրավունքը* խորագրով համատեղ գիտաժողով անցկացրին, որը համախմբեց խորհրդարանականներին աշխարհի տարբեր ծայրերից և օգնեց բարձրացնել տեղեկացվածությունը ապաքաղաքացիության լուծումների վերաբերյալ: Այդ ժամանակվանից ի վեր երկու կազմակերպությունները միա-

սին աշխատել են, որպեսզի ապահովեն, որ խորհրդարանականները կանոնավոր թարմացումներ ստանան ապաքաղաքացիության խնդրի լուծման հարցում զգալի առաջընթացի վերաբերյալ, որը գրանցվել է այն պահից սկսած, երբ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն սկսեց իր՝ Մինչև 2024 թվականը ապաքաղաքացիությունը վերացնելուն ուղղված «#Ես պատկանում եմ» տասնամյա քարոզարշավը: Դա ներառում է 20 նոր պետությունների անդամակցություն ապաքաղաքացիությանն առնչվող ՄԱԿ կոնվենցիաներին, ավելի քան մեկ տասնյակ համապատասխան օրենսդրական բարեփոխումներ, ինչպես նաև քաղաքացիության շնորհում հարյուրհազարավոր երբեմնի քաղաքացիություն չունեցող անձանց:

Մինչ 2019 թվականին «#Ես պատկանում եմ» քարոզարշավը կմոտենա իր կեսերին, ՄԱԿ ՓԳՀ-ն և ՄԽՄ-ն շարունակում են հավատարիմ մնալ այն խորհրդարանականներին աջակցելու գործին, ում կառավարությունները ցանկանում են մեկընդմիջտ ազատել աշխարհը ապաքաղաքացիության խարանից: Մենք լիահույս ենք, որ այս ձեռնարկը գործնական ուղղորդում կլինի նրանց համար: Նրանք ունեն դրա կարիքը, որպեսզի աջակցեն օրենսդրական բարեփոխումների իրականացմանը, որոնք կօգնեն այնպես անել, որ ոչ մի երեխա չծնվի առանց քաղաքացիության, որ կանայք ու տղամարդիկ իրենց երեխաներին քաղաքացիություն փոխանցելու հավասար հնարավորություն ունենան, որ ոչ ոք կամայականորեն չզրկվի քաղաքացիությունից, ինչպես նաև որ քաղաքացիություն չունեցող անձինք ճանաչվեն, ու նրանց հպատակագրումը հեշտացվի: Մենք անհամբեր սպասում ենք պետությունների, այլ միջազգային կազմակերպությունների, քաղաքացիական հասարակության և այլ շահառուների հետ միասին այս ձեռնարկը զովազդելուն՝ որպես մինչև 2024 թվականը ապաքաղաքացիության վերացումն արագացնող ջանքերի օժանդակությանն ուղղված գործիք:

Ֆիլիպպո Գրանդի
Միավորված ազգերի կազմակերպության Փախստականների հարցերով Գերագույն հանձնակալար

Մարյին Չունգոնգ
Միջխորհրդարանական միության Գլխավոր քարտուղար

Ներածություն

Ապաքաղաքացիության խնդիրն այսօր ավելի մեծ ճանաչում ունի, քան ոչ վաղ անցյալում, հիմնականում կառավարությունների, միջազգային կազմակերպությունների և ոչ պետական հաստատությունների ջանքերի շնորհիվ, որոնց նպատակն է ուշադրություն հրավիրել քաղաքացիություն չունեցող անձանց վիճակի և ապաքաղաքացիության կանխման ու կրճատման կարևորության վրա: Միջխորհրդարանական միությունը (ՄԽՄ) և Միավորված ազգերի կազմակերպության փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարի գրասենյակը (ՄԱԿ ՓԳՀ)՝ ապաքաղաքացիության խնդրի լուծման համար լիազորված ՄԱԿ գործակալությունը, վաղուց համագործակցում են այս ուղղությամբ՝ աջակցելով խորհրդարանների կարողությանը բարեփոխելու քաղաքացիությանն առնչվող օրենքները ապաքաղաքացիության առաջացման կանխմանն ուղղված միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան: Այս նպատակով երկու կազմակերպությունները 2005 թվականին համատեղ լույս են ընծայել Քաղաքացիության և ապաքաղաքացիության վերաբերյալ խորհրդարանականների համար նախատեսված ձեռնարկի առաջին հրատարակությունը: Ձեռնարկի երկրորդ հրատարակությունը լույս է տեսել 2014 թվականին՝ այն նույն տարում, երբ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն սկսեց իր Մինչև 2024 թվականը ապաքաղաքացիությունը վերացնելուն ուղղված «#Ես պատկանում եմ» քարոզարշավը: Հենվելով այս ջանքերի վրա՝ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն և ՄԽՄ-ն թողարկում են այս նոր հրատարակությունը՝ խորհրդարանականների համար նախատեսված ձեռնարկը՝ *Ապաքաղաքացիության կանխմանն ու կրճատմանն ուղղված՝ քաղաքացիության մասին օրենքների ոլորտում հաջող փորձի օրինակները* խորագրով: Այն լրացնում է նախորդ հրատարակությանը, որի ուշադրության կենտրոնում գլխավորապես քաղաքացիության իրավունքի միջազգային շրջանակն ու ապաքաղաքացիության տեխնիկական պատճառներն էին: Այս նոր ձեռնարկը ազգային իրավական դրույթների գործնական օրինակներ է առաջարկում, որոնք թույլ են տալիս պետություններին կատարել հետևյալը.

- Ամբողջությամբ խուսափել երեխաների ապաքաղաքացիությունից
- Վերացնել գենդերային խտրականությունը քաղաքացիության մասին օրենքներից
- Սահմանել քաղաքացիություն չունեցող անձանց ճանաչելու և նրանց հպատակագրումը հեշտացնելու ընթացակարգեր
- Ապահովել, որ քաղաքացիությունից զրկումը կամ քաղաքացիու-

թյան կորուստը անհատներին չդարձնի քաղաքացիություն չունեցող անձ:

Այս ձեռնարկը նաև առանձնացնում և ներկայացնում է քաղաքացիության մասին օրենքների հետ կապված հաջող փորձի որոշ օրինակներ՝ խրախուսելով բոլոր պետություններին հաշվի առնել դրանք:

Բարեբախտաբար, 2018 թվականի դրությամբ ՄԱԿ ապաքաղաքացիության վերաբերյալ երկու կոնվենցիաներին և մարդու իրավունքների վերաբերյալ բազմազան համաձայնագրերին համապատասխանեցնելու նպատակով օրենքները բարեփոխելու միտումն ընդհանուր առմամբ դրական է: Օրինակ՝ այն պետությունների թիվը, որոնք թույլ չեն տալիս մայրերին հայրերի հետ հավասար հիմունքներով երեխաներին փոխանցել իրենց քաղաքացիությունը, զգալիորեն կրճատվել է տարիների ընթացքում: Այդպիսով ամբողջ աշխարհում նվազել է ապաքաղաքացիության հիմնական պատճառներից մեկը: Ինչևէ, այս ձեռնարկի հրատարակման ամսաթվի դրությամբ 25 պետություններում պահպանվում են գենդերային խտրականություն պարունակող նման օրենքներ: Ավելին, մինչդեռ շատ պետություններ ներկայումս ունեն դրույթներ, որոնցով քաղաքացիություն է տրվում իրենց տարածքում ծնված կամ գտնվող երեխաներին, որոնք հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն, բազմաթիվ այլ պետություններում չկան նման երաշխիքներ, կամ դրանք գործում են միայն մասամբ կամ պայմանականորեն: Արդյունքում երեխաների ապաքաղաքացիությունը շարունակում է գոյություն ունենալ աշխարհի բազմաթիվ մասերում: Եվ երեխաները, դառնալով չափահաս, գտնվում են իրենց ապաքաղաքացիությունն իրենց երեխաներին փոխանցելու վտանգի տակ: Ուշագրավ է նաև այն, որ առնվազն մեկ ոլորտում՝ քաղաքացիությունից զրկելու հարցում, որոշ երկրներում առաջ են գալիս օրենքներ և պրակտիկաներ, որոնք իրականում մեծացնում են ապաքաղաքացիության վտանգը:

Բարեբախտաբար, մարզինալացման, աղքատության, հակամարտության և անկայունության միջև գոյություն ունեցող կապերը ավելի լավ են ընկալվում այսօր, ինչպես արտացոլված է Կայուն զարգացման օրակարգում, որտեղ պետությունները վճռել են «ոչ մեկին հետևում չթողնել»: Ոչ մեկ այսօր ավելի հետևում թողնված չէ, քան քաղաքացիություն չունեցող անձինք, ովքեր հաճախ հնարավորություն չունեն դպրոց հաճախելու, օրինական աշխատելու, բանկային հաշիվ բացելու կամ բժշկի գնալու: Նրանց բացառումը նաև անդրադառնում է նրանց համայնքների և հասարակության բարեկեցության և կայունության վրա: Ինչ խոսք, վերջին իրադարձությունները դժբախտաբար միանգամայն պարզ

ցույց տվեցին, որ ապաքաղաքացիությունը շարունակում է մնալ հասարակական հեղաշրջման, հակամարտության և տեղահանման հնարավոր պատճառ, ինչպես նաև մարդու իրավունքների հետ կապված լուրջ խնդիր խնդրո առարկա անձանց համար: Եվ, այնուամենայնիվ, ապաքաղաքացիության լուծումները տեխնիկապես պարզ են, ինչպես ցույց է տալիս այս ձեռնարկը: Ապաքաղաքացիության վերացմանն ուղղված «#Ես պատկանում եմ» քարոզարշավը այժմ մոտենում է իր կեսին, և բոլոր պետությունները պետք է ավելին անեն այս անառողջ երևույթին մեկընդմիջտ վերջ դնելու համար: ՄԱԿ ՓԳՀ-ն և ՄԽՄ-ն հույսով են, որ այս նոր ձեռնարկում ներկայացված տեխնիկական ուղղորդումը կօգնի մոտիվացնել պետություններին նախաձեռնելու քաղաքացիությանն առնչվող օրենքների անհրաժեշտ բարեփոխումները:

Երաշխիքներ երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ

Ներածություն

Առանց քաղաքացիության ծնված յուրաքանչյուր երեխայի՝ արդյունավետ և գոհացուցիչ կյանք ունենալու կարողությունը լրջորեն խաթարված է: Ինչևէ, երեխաների ապաքաղաքացիությունը լիովին կանխելի և ուղղելի է: Ուստի ՄԱԿ ՓԳՀ-ն ի ծնե առաջացող ապաքաղաքացիության վերացումը ներառել է իր Ապաքաղաքացիության վերացման 2014-2024 թթ. համաշխարհային գործողությունների ծրագրի («Համաշխարհային գործողությունների ծրագիր») հիմնական գործողությունների շարքում¹:

Ի ծնե առաջացող ապաքաղաքացիության բացառման համապատասխան երաշխիքներ ներառելով քաղաքացիության մասին իրենց օրենքներում՝ պետությունները կարող են կանխել ապաքաղաքացիության անցումը մի սերնդից մյուսին և խուսափել իրավիճակներից, երբ ծնողներն ունեն քաղաքացիություն, բայց չեն կարողանում այն փոխանցել իրենց երեխաներին: Համապատասխան երաշխիքները նաև ապահովում են, որ այն երեխաները, ովքեր լքվել կամ որբացել են, և ում ծնողները հայտնի չեն («գտնված երեխաները»), չմնան առանց քաղաքացիության:

Ապաքաղաքացիության կրճատման մասին 1961 թվականի կոնվենցիայի դրույթները

Երեխաների ապաքաղաքացիությանն առնչվող ամենամանրակրկիտ միջազգային չափորոշիչները կարելի է գտնել Ապաքաղաքացիության կրճատման մասին 1961 թվականի կոնվենցիայում (1961 թվականի Կոնվենցիա)²:

Այս գործիքը Կոնվենցիայի անդամ երկրների համար սահմանում է երեք հիմնական պարտավորություններ, որոնք բոլորի կողմից իրակա-

1 «#Ես պատկանում եմ» քարոզարշավի և «Համաշխարհային գործողությունների ծրագրի» մասին նախնական տեղեկություններ կարելի է գտնել #Ես պատկանում եմ» քարոզարշավի վեբկայքում հետևյալ հասցեով՝ www.unhcr.org/ibelong-campaignto-end-statelessness.html: Համաշխարհային գործողությունների ծրագրի Գործողություն 2-ի մանրամասն բացատրության համար, որն ապահովում է, որ ոչ մի երեխա չծնվի առանց քաղաքացիության, տես UNHCR (20 March 2017). Good practices paper – Action 2: Ensuring that no child is born stateless, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/58cfab014.html:
2 Այս սկզբունքների վերաբերյալ ուղղորդման համար տես UNHCR. Guidelines on statelessness No. 4: Ensuring every child's right to acquire a nationality through Articles 1 – 4 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness, 21 December 2012, HCR/GS/12/04, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/50d460c72.html:

նացվելու դեպքում ի վերջո արմատախիլ կանեն ապաքաղաքացիությունը մեկ սերնդի ընթացքում³.

- Առաջին՝ համաձայն 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 1-ի՝ քաղաքացիություն շնորհել իրենց տարածքում ծնված բոլոր երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում կլինեին քաղաքացիություն չունեցող անձ, կա՛մ ինքնաբերաբար, կա՛մ դիմումի հիման վրա, որը ենթակա է հոդված 1(1)(բ)-ում թվարկված որոշ թույլատրելի պայմանների:
- Երկրորդ՝ համաձայն հոդված 1(4)-ի և հոդված 4-ի՝ փոխանցել քաղաքացիություն արտասահմանում իրենց քաղաքացիներից մեկից ծնված երեխաներին, որոնք հակառակ դեպքում կլինեին քաղաքացիություն չունեցող անձ:
- Երրորդ՝ համաձայն հոդված 2-ի՝ քաղաքացիություն շնորհել իրենց տարածքում գտնված լքված երեխաներին:

Լրացուցիչ դրույթներ մարդու իրավունքներին առնչվող համաձայնագրերում

Լայնորեն վավերացված մի շարք մարդու իրավունքների գործիքներ պարունակում են լրացուցիչ դրույթներ և սկզբունքներ, որոնք վերաբերում են երեխաների պաշտպանությանը ապաքաղաքացիությունից: Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (ԲԲԻՄԴ), որը ստորագրել են 170 պետություններ, սահմանում է, որ «յուրաքանչյուր երեխա ունի քաղաքացիություն ստանալու իրավունք» (Հոդված 24(3)):

Բացի այդ, Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում (ԿԵԻ), որը վավերացվել է 194 երկրների կողմից, նշվում է, որ «յուրաքանչյուր երեխա գրանցվում է ծնվելուց անմիջապես հետո, ունի ծնվելու պահից սկսած անուն ունենալու իրավունք, քաղաքացիություն ստանալու իրավունք և, որքանով որ հնարավոր է, իր ծնողներին ճանաչելու և նրանց կողմից խնամք ստանալու իրավունք» (Հոդված 7(1)): Այս իրավունքի իրացումը կիրառվում է, «հատկապես երբ երեխան հակառակ դեպքում չէր ունենա քաղաքացիություն» (Հոդված 7(2)): Հատկանշական է, որ ԿԵԻ հոդված 3-ը, երբ կիրառվում է հոդվածներ 7-ի և 8-ի հետ միասին, պահանջում է, որ երեխաներին վերաբերող բոլոր

3 2014 թվականին Համաշխարհային գործողությունների ծրագրի մեկնարկից ի վեր 1961 թվականի Կոնվենցիայի անդամ պետությունների թիվը աճել է՝ 61-ից դառնալով 71: ՄԱԿ ՓԳՀ-ն շարունակում է խրախուսել և օգնել պետություններին միանալու Կոնվենցիային՝ համաձայն իր Համաշխարհային գործողությունների ծրագրի Գործողություն 9-ի:

գործողությունները, այդ թվում՝ քաղաքացիության ոլորտում, ձեռնարկվեն՝ առաջին հերթին հաշվի առնելով *Երեխայի լավագույն շահերը*⁴ :

Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիան (ԵԿԲ), որը կիրառելի է Կոնվենցիայի անդամ եվրոպական պետություններում, նույնպես կրկնում է 1961 թվականի Կոնվենցիայի այն դրույթը, համաձայն որի՝ այդ պետությունների տարածքում գտնված կամ ծնված երեխաները, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն, օրենքի ուժով ստանում են քաղաքացիություն⁵: *Մարդու իրավունքների մասին ամերիկյան կոնվենցիան* և *Երեխայի իրավունքների ու բարեկեցության մասին աֆրիկյան խարտիան* նույնպես սահմանում են քաղաքացիության իրավունքը: Այս գործիքներից յուրաքանչյուրը, ինչպես 1961 թվականի Կոնվենցիան, պարտավորություն է դնում այն պետության վրա, որտեղ ծնվել է երեխան, այդ երեխայի հանդեպ, եթե վերջինս ծնվելով չի ձեռք բերում այլ քաղաքացիություն⁶:

Չնայած ուղակիորեն նշված չէ 1961 թվականի Կոնվենցիայում, սակայն ծննդի գրանցումը հաճախ ծառայում է որպես երեխայի՝ որոշակի երկրի կամ երկրների քաղաքացիություն ստանալու իրավասությունն ապացուցելու հիմնական միջոց: Ծննդի գրանցման պահին տրվող փաստաթուղթը պարունակում է առնվազն երեխայի անունը, ծննդյան օրն ու վայրը և ծնողների անունները: Այսպիսով՝ այս տեղեկատվությունն ընդհանուր առմամբ տրամադրում է ապացույց այն մասին, որ երեխան ունի քաղաքացիության իրավունք կա՛մ իր ծագման, կա՛մ ծննդյան վայրի հիման վրա: Որպես այդպիսին՝ ծննդի գրանցման պատշաճ կարգավորումների և ընթացակարգերի սահմանումը կարող է համարվել երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ երաշխիքների կարևոր բաղադրիչ:

Ավելին, ծննդի գրանցումը մարդու իրավունքներին առնչվող մի շարք միջազգային համաձայնագրերով, այդ թվում՝ ՔԲԻՄԴ հոդված 24(2)-ով և ԿԵԻ հոդված 7(1)-ով սահմանված պարտավորություն է: Երկու գործիք-

4 ԿԵԻ հոդված 3(1)-ում ասվում է. «Երեխաներին վերաբերող բոլոր գործողություններում՝ անկախ նրանից, թե դրանք ձեռնարկվում են պետական, թե մասնավոր սոցիալական բարեկեցության հաստատությունների, դատարանների, վարչական մարմինների, թե օրենսդրական մարմինների կողմից, առաջնահերթ պետք է հաշվի առնվեն երեխայի լավագույն շահերը»:

5 Հոդվածներ 6(1)(բ), 2(ա) և 2(բ):

6 Մարդու իրավունքների մասին ամերիկյան կոնվենցիա, հոդված 20(2); Երեխայի իրավունքների և բարեկեցության մասին աֆրիկյան խարտիա, հոդված 6(4): 2014 թվականին Երեխայի իրավունքների և բարեկեցության վերաբերյալ փորձագետների աֆրիկյան հանձնաժողովը ընդունեց Երեխայի իրավունքների և բարեկեցության մասին աֆրիկյան խարտիայի հոդված 6-ի վերաբերյալ Ընդհանուր մեկնաբանությունը (General comment on Article 6 of the African charter on the rights and welfare of the child, ACERWC/GC/02, 2014), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54db21734.html:

ներն էլ պահանջում են, որ պետությունները ծնվելուց հետո, առանց որևէ տեսակ խտրականության, ապահովեն ծննդի գրանցումը՝ անկախ երեխայի կամ նրա ծնողների իրավական կարգավիճակից⁷: Ծնվելուց հետո գրանցվելու իրավունքը նաև ամրագրված է Միգրանտ աշխատողների մասին ՄԱԿ կոնվենցիայով (<հոդված 29), Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին ՄԱԿ կոնվենցիայով (<հոդված 18(2)) և մարդու իրավունքներին առնչվող մի շարք տարածաշրջանային գործիքներով⁸: Ծննդի գրանցման կարևորության վերաբերյալ ավելի համապարփակ մեկնաբանություն և այս ոլորտում հաջող փորձի օրինակներ կարելի է գտնել ՄԱԿ ՓԳՀ հետևյալ փաստաթղթում՝ *Փաստաթուղթ հաջող փորձի օրինակների վերաբերյալ – Գործողություն 7. Ծննդի գրանցման ապահովումը ապաքաղաքացիության կանխման նպատակով, 2017 թ. նոյեմբեր (UNHCR Good practices paper – Action 7: Ensuring birth registration for the prevention of statelessness, November 2017)*⁹:

Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ

Այս բաժնում ներկայացված են օրենքների օրինակներ, որոնք պարունակում են վերոնշյալ երեք երաշխիքներից մեկը կամ մեկից ավելին: Այս բոլոր երեք երաշխիքները ներառող դրույթների ընդունումը բոլոր պետությունների կողմից զգալիորեն կօգնի վերացնել երեխաների ապաքաղաքացիությունը ամբողջ աշխարհում¹⁰:

1. Զաղաքացիության շնորհում տարածքում ծնված երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն

1961 թվականի Կոնվենցիան պարտավորեցնում է անդամ պետություններին քաղաքացիություն շնորհել իրենց տարածքում ծնված երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն: Կոնվենցիան չի պարտադրում պետություններին նման երեխաներին քաղաքացիություն շնորհել կոնկրետ մի ձևով, այլ տալիս է ընտրության հնարավորություն՝ քաղաքացիություն շնորհել կա՛մ ինքնաբերաբար, կա՛մ դիմումի հիման վրա: Վերջին

7 Stu UN Human Rights Committee, General Comment 17 on Article 24 (Rights of the Child), 7 April 1989, paras 7 – 8, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/45139b464.html :

8 Stu, օրինակ, Երեխայի իրավունքների և բարեկեցության մասին աֆրիկյան խարտիայի հոդված 6(2)-ը և Իսլամում երեխայի իրավունքների մասին պայմանագրի հոդված 7(1)-ը:

9 Stu UNHCR, Good practices paper – Action 7: Ensuring birth registration for the prevention of statelessness, November 2017, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/5a0ac8f94.html:

10 Stu վերոնշյալ UNHCR, Good practices paper – Action 2:

դեպքում, սակայն, 1961 թվականի Կոնվենցիան չի նախատեսում

արտաքին սահմանափակումներ այն պայմանների վրա, որ պետությունները կարող են սահմանել երեխայի՝ քաղաքացիություն հայցելու իրավասության համար: Թույլատրելի պայմանները, որոնք նշված են Հոդված 1(2)-ում, հետևյալն են.

- Պահանջ առ այն, որ դիմումը պետք է ներկայացվի մի ժամանակահատվածում, որը «սկսվում է ոչ ուշ քան տասնութ տարեկանում և ավարտվում ոչ շուտ քան քսանմեկ տարեկանում» (Հոդված 1(2)(ա)):
- Պահանջ անդամ պետությունում կոնկրետ ժամանակահատվածում մշտական բնակության վերաբերյալ, որը «չի գերազանցում հինգ տարին անմիջապես նախքան դիմումը ներկայացնելը կամ ընդհանուր առմամբ տասը տարին» (Հոդված 1(2)բ):
- Դատվածությանը պայմանավորված սահմանափակումներ (Հոդված 1(2)գ):
- Պայման այն մասին, որ խնդրո առարկա անհատը մշտապես եղել է քաղաքացիություն չունեցող անձ (Հոդված 1(2)դ):

1961 թվականի Կոնվենցիան թույլ չի տալիս այլ պայմանների պարտադրում: Անդամ պետությունը չի կարող, օրինակ, սահմանափակել քաղաքացիության շնորհումը երեխաներին, ում ծնողները տվյալ պետության օրինական բնակիչներ են: Երեխայի՝ անդամ պետության քաղաքացիությունը ստանալու իրավունքը պետք է երաշխավորված լինի՝ անկախ ծնողների իրավական կարգավիճակից:

Զնայած 1961 թվականի Կոնվենցիան չի պահանջում, սակայն ծննդյան պահին ինքնաբերաբար քաղաքացիություն շնորհող օրենքները համարվում են լավագույն պրակտիկա¹¹: Դրանք համապատասխանում են ԿԵԻ հոդվածներ 3-ով և 7-ով սահմանված «երեխայի լավագույն շահերի» սկզբունքին և ապաքաղաքացիությունից խուսափելու սկզբունքին՝ մի սկզբունք, որը, ինչպես ոմանք կարծում են, ներկայումս ձեռք է բերել միջազգային սովորույթային

11 Տես UNHCR, Guidelines on statelessness No. 4: Ensuring every child's right to acquire a nationality through Articles 1 – 4 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness, 21 December 2012, HCR/GS/12/04, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/50d460c72.html .

իրավունքի կարգավիճակ¹²: Եթե պետությունն ընտրում է դիմումի հիման վրա քաղաքացիություն շնորհելու տարբերակը, 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 1(2)-ով թույլատրված որևէ պայմանի պարտադրման արդյունքում երեխան չպետք է տևական ժամանակ մնա առանց քաղաքացիության¹³:

Քաղաքացիություն չունեցող երեխաներին ինքնաբերաբար քաղաքացիություն շնորհելու երաշխիքի օրինակ կարելի է գտնել **Գվինեա-Բիսսաուում**, որի Քաղաքացիության մասին օրենքը (որում փոփոխություններ են կատարվել 2010 թվականին) սահմանում է. «*É cidadão guineense de origem... O individuo nascido no território nacional quando não possuía outra nacionalidade* (ոչ պաշտոնական թարգմանություն՝ Գվինեայի քաղաքացի է համարվում... ցանկացած անձ, ով ծնվել է Գվինեայի տարածքում, և ով չունի այլ երկրի քաղաքացիություն)»¹⁴: Նմանապես **Բուլղարիայի** Քաղաքացիության մասին օրենքը, որում փոփոխություններ են կատարվել 2013 թվականի փետրվարին, սահմանում է, որ «ըստ ծննդյան վայրի՝ Բուլղարիայի քաղաքացի է համարվում յուրաքանչյուր անձ, ով ծնվել է Բուլղարիայի Հանրապետության տարածքում և չի ստացել այլ երկրի քաղաքացիություն՝ իր ծագման հիման վրա»¹⁵:

Այս դրույթները պատշաճ կերպով ներառում են երկրի տարածքում ծնված բոլոր երեխաներին, «ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն»: Դրանց կիրառությունը չի սահմանափակվում միայն քաղաքացիություն չունեցող ծնողների կամ այն ծնողների երեխաներով, ովքեր օրինական կերպով բնակվում են տվյալ պետության տարածքում: Բացի այդ, դրանց կիրառությունը սահմանափակված չէ միայն այն երեխաներով, ովքեր չունեն այլ երկրի քաղաքացիություն ստանալու օրինական իրավունք կամ իրավասություն, քանի որ միջազգային իրավունքը սահմանում է, որ քաղաքացիություն չունեցող անձ է յուրաքանչյուր ոք, ով որևէ պետության կողմից չի համարվում քաղաքացի այդ պետության

12 Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (ԵԿԲ) բացատրական զեկույցը, որի հոդված 4(բ)-ում ամրագրված է այս սկզբունքը, վկայակոչում է ապաքաղաքացիությունից խուսափելու պարտավորությունը՝ որպես միջազգային սովորույթային իրավունքի մաս: Տես ECN, ETS No. 166, 1997, para. 33, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://rm.coe.int/16800ccde7>:

13 Տես վերոնշյալ UNHCR, Guidelines on statelessness No. 4, para. 11:

14 Տես Քաղաքացիության մասին օրենքի հոդված 5-ը (Lei da Nacionalidade, Lei No. 6/2010):

15 Տես Բուլղարիայի քաղաքացիության մասին օրենքի (որը վերջին անգամ փոփոխվել է 2013 թվականի փետրվարին) հոդված 10-ը:

օրենքի գործողությամբ¹⁶, գնահատական, որ պետք է տրվի ներկայի վերաբերյալ, այլ ոչ թե որպես կանխագուշակում կամ անցյալ փաստ¹⁷:

Անդամ պետությունները կարող են իրենց տարածքում ծնված՝ քաղաքացիություն չունեցող երեխաներին ինքնաբերաբար քաղաքացիություն շնորհելու փոխարեն ընտրել դիմումի հիման վրա քաղաքացիություն շնորհելու տարբերակը: Նման պետությունները պետք է խնդրո առարկա ծնողներին մանրակրկիտ տեղեկություններ տրամադրեն քաղաքացիություն ստանալու հնարավորության վերաբերյալ, ինչպես նաև այն մասին, թե ինչպես դիմել, կամ ինչ պայմաններ է անհրաժեշտ բավարարել¹⁸:

2. Քաղաքացիության շնորհում արտասահմանում գտնվող քաղաքացիների նոր ծնված երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն

1961 թվականի Կոնվենցիան պարտավորություն է սահմանում անդամ պետությունների համար, համաձայն որի՝ վերջիններս պետք է քաղաքացիություն շնորհեն արտասահմանում գտնվող իրենց քաղաքացիներից ծնված այն երեխաներին, ովքեր հակառակ դեպքում չէին ունենա քաղաքացիություն: Պետությունների մեծ մասում նախատեսված է քաղաքացիության փոխանցում՝ ըստ ծագման (jus sanguinis՝ արյան իրավունքի սկզբունք): Ինչևէ, քաղաքացիության նման փոխանցումը երբեմն տեղի է ունենում որոշակի պայմաններով՝ հաճախ սահմանափակող, որոնք կարող են խանգարել արտասահմանում ծնված երեխաներին ժառանգել իրենց ծնողների քաղաքացիությունը:

Այս իմաստով դրական բարեփոխման օրինակ է քաղաքացիության մասին օրենքը **Բրազիլիայում**: 1994 թվականին Բրազիլիայի խորհրդարանը Սահմանադրության մեջ փոփոխություն կատարելու մասին օրինագիծ ընդունեց, որով նախատեսվում էր, որ Բրազիլիայի քաղաքացիների՝ արտասահմանում ծնված երեխաները կարող էին Բրազիլիայի քաղաքացիություն ստանալ միայն այն դեպքում, եթե գային «բնակվելու Բրազիլիայի Դաշնային Հանրապետությունում և ընտրեին Բրազիլիայի քաղաքացիությունը»¹⁹:

16 Տես Քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին ՄԱԿ ՓԳՀ 1954 թ. Կոնվենցիայի հոդված 1-ը:

17 Տես UNHCR, Handbook on protection of stateless persons, 30 June 2014, para. 50, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/53b676aa4.html :

18 Տես վերոնշյալ UNHCR, Guidelines on statelessness No. 4, paras 53 – 54

19 1994 թվականի Սահմանադրական փոփոխություն թիվ 3:

2007 թվականին՝ քաղաքացիական հասարակության, լրատվամիջոցների և քաղաքական գործիչների կողմից իրականացված հաստատուն քարոզչությունից հետո, Բրազիլիայի խորհրդարանը այս օրենքը փոխարինեց նոր դրույթով, որը թույլ էր տալիս արտասահմանում բրազիլացի մորից կամ հորից ծնված քաղաքացիություն չունեցող երեխաներին ստանալ Բրազիլիայի քաղաքացիություն՝ պարզապես գրանցվելով Բրազիլիայի հյուպատոսարանում²⁰: 2007 թվականին իրականացված սահմանադրական փոփոխությունն ապահովում էր, որ ապագայում ապաքաղաքացիության առաջացումը կանխվի հատուկ անցումային դրույթի շնորհիվ, որը թույլ էր տալիս քաղաքացիություն չունեցող բոլոր երեխաներին ստանալ Բրազիլիայի քաղաքացիություն²¹:

3. Քաղաքացիություն գտնված երեխաների համար

1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 2-ը պահանջում է, որ անդամ պետությունները քաղաքացիություն չնորհեն լքված երեխաներին, ում ծնողներին հնարավոր չէ հայտնաբերել («գտնված երեխաներ»): Այս խումբը ներառում է այն երեխաներին, ովքեր համապատասխան երկրում չունեն օրինական ծնողական կապեր, օրինակ՝ որովհետև երեխան ծնվել է արտամուսնական կապից և չի ճանաչվել հոր կամ մոր կողմից:

2006 թվականի մարտին **Իրաքում** ընդունված Քաղաքացիության մասին օրենքը հոդված 2-ի հետ համապատասխանության լավ օրինակ է. «Անձը համարվում է Իրաքի քաղաքացի, եթե (բ) ծնվել է Իրաքում, և նրա ծնողները հայտնի չեն: Իրաքում գտնված երեխան համարվում է Իրաքում ծնված, եթե բացակայում է ապացույցը հակառակի մասին»:

Այն մասին, թե ով կարող է համարվել «գտնված երեխա», **Քենյայի** 2010 թվականի Սահմանադրության մեջ նշված է. «Քենյայում գտնված երեխան, ով ութ տարեկանից փոքր է, կամ այդպես երևում է, և ում քաղաքացիությունն ու ծնողները հայտնի չեն, համարվում է քաղաքացի՝ ծննդի փաստի հիման վրա»²²:

1961 թվականի Կոնվենցիան չի նախատեսում տարիքային սահ-

20 2007 թվականի սեպտեմբերի 20-ի Սահմանադրական փոփոխություն թիվ 54/07, հոդված 12:

21 2007 թվականի սեպտեմբերի 20-ի Սահմանադրական փոփոխություն թիվ 54/07, հոդված 12(գ); UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Good practices paper – Action 1: Resolving existing major situations of statelessness, 23 February 2015, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54e75a244.html:

22 2010 թ. Սահմանադրություն, հոդված 14(4):

մանափակում, որից այն կողմ երեխան չի կարող համարվել գտնված, սակայն ցանկալի է, որ պետությունները այդ կարգավիճակը ճանաչեն մինչև չափահաս տարիքը: Համենայն դեպս, գտնված երեխաների համար նախատեսված երաշխիքը, երեխայի լավագույն շահերի սկզբունքին համապատասխան, պետք է կիրառվի բոլոր մանկահասակ երեխաների նկատմամբ, ովքեր դեռևս ի վիճակի չեն ճշգրիտ կերպով հաղորդել իրենց ծնողների ինքնության կամ իրենց ծննդյան վայրի վերաբերյալ տեղեկատվություն²³:

Կարևոր է նշել, որ 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 2-ի համաձայն ստացած քաղաքացիությունը գտնված երեխաները կարող են կորցնել միայն, եթե ապացուցվի, որ խնդրո առարկա երեխան ունի մեկ այլ պետության քաղաքացիություն: Օրինակ՝ **Եգիպտոսի** Քաղաքացիության մասին օրենքի համաձայն, որը փոփոխվել է 2004 թվականին, եգիպտացի է համարվում «ցանկացած անձ, ով ծնվել է Եգիպտոսում, և ում ծնողները հայտնի չեն: Եգիպտոսում գտնված երեխան համարվում է Եգիպտոսում ծնված, եթե հակառակը չի ապացուցվել»²⁴: Այնուամենայնիվ, պետությունները կարող են սահմանել դրույթներ, որոնք թույլ են տալիս երեխաներին պահպանել գտնվելուց հետո իրենց շնորհված քաղաքացիությունը: **Բոսնիայի և Հերցեգովինայի** տարածքում ծնված կամ գտնված երեխան, օրինակ, ստանում է այդ երկրի քաղաքացիություն, եթե «երկու ծնողներն էլ հայտնի չեն, կամ հայտնի չէ նրանց քաղաքացիությունը, կամ քաղաքացիություն չունեն, կամ եթե երեխան չունի քաղաքացիություն»²⁵:

23 Տես վերոնշյալ UNHCR, Guidelines on statelessness No. 4, para. 57-58:

24 Եգիպտոսի քաղաքացիության մասին 1975 թվականի թիվ 26 օրենքում որոշ դրույթներ փոփոխելու մասին թիվ 154 օրենքի հոդված 2(2):

25 Տես Բոսնիայի և Հերցեգովինայի քաղաքացիության մասին օրենքի հոդված 7-ը՝ Official Gazette-ի հետևյալ համարներում՝ 4/97, 13/99, 41/02, 6/03, 14/03, 82/05, 43/09, 76/09, 87/131 (ոչ պաշտոնական թարգմանություն):

Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ

- Կոնվենցիա ապաքաղաքացիության կրճատման մասին
- Կոնվենցիա երեխայի իրավունքների մասին
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Փաստաթուղթ հաջող փորձի մասին – Գործողություն 1. Հանգուցալուծել ապաքաղաքացիության ներկա խոշոր իրավիճակները, 23 փետրվարի 2015թ. (UNHCR, Good practices paper – Action 1: Resolving existing major situations of statelessness, 23 February 2015), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54e75a244.html
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Փաստաթուղթ հաջող փորձի մասին – Գործողություն 2. Ապահովել, որ ոչ մի նոր ծնված երեխա չմնա առանց քաղաքացիության, 20 մարտի 2017թ. (UNHCR, Good practices paper – Action 2: Ensuring that no child is born stateless, 20 March 2017), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/58cfab014.html
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Ուղեցույց ապաքաղաքացիության մասին թիվ 4. Երաշխավորել յուրաքանչյուր երեխայի՝ քաղաքացիություն ստանալու իրավունքը 1961 թվականի Կոնվենցիայի 1-4-րդ հոդվածների միջոցով, 21 դեկտեմբերի 2012թ., HCR/GS/12/04 (UNHCR, Guidelines on statelessness No. 4: Ensuring every child's right to acquire a nationality through Articles 1 – 4 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness, 21 December 2012, HCR/GS/12/04), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/50d460c72.html

Գենդերային հավասարությունը քաղաքացիության մասին օրենքներում

Ներածություն

Գենդերային անհավասարությունը քաղաքացիության մասին օրենքներում կարող է հանգեցնել ինչպես չափահասների, այնպես էլ երեխաների ապաքաղաքացիության: Նման օրենքները անհամատեղելի են Պետությունների՝ միջազգային իրավունքով ստանձնած պարտավորությունների հետ, որոնք նախատեսում են հավասար վերաբերմունք կանանց և տղամարդկանց հանդեպ²⁶:

Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի (CEDAW) անդամ պետությունները կանանց և տղամարդկանց որպես ծնող կամ ամուսին իրենց քաղաքացիությունը փոխանցելու հավասար իրավունքներ տալու հստակ պարտավորություն ունեն: Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդված 9(1)-ի համաձայն՝ անդամ պետությունները պարտավոր են «կանանց տղամարդկանց հետ հավասար իրավունքներ տալ՝ ստանալու, փոխելու կամ պահպանելու իրենց քաղաքացիությունը»: Մասնավորապես՝ «նրանք պետք է ապահովեն, որ ո՛չ օտարերկրացու հետ ամուսնությունը, ո՛չ ամուսնության ընթացքում ամուսնու կողմից քաղաքացիությունը փոխելը ինքնաբերաբար չփոխի կնոջ քաղաքացիությունը, վերջինիս գրկի քաղաքացիությունից կամ նրան պարտադրի ամուսնու քաղաքացիությունը»:

Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդված 9(2)-ի համաձայն՝ «անդամ պետությունները պետք է երեխաների քաղաքացիության հարցում կանանց տան նույն իրավունքները, ինչ տղամարդկանց»: Կանանց դեմ խտրականության վերացման հանձնաժողովը նշել է, որ «քաղաքացիության մասին օրենքները, որոնք քաղաքացիություն են շնորհում միայն ծնողական կապի միջոցով, խախտում են հոդված 9(2)-ը և կարող են երեխաներին թողնել առանց քաղաքացիության», եթե հայրը չունի քաղաքացիություն, հայտնի չէ, ամուսնացած չէ մոր հետ, չի ցանկանում կատարել իր քաղաքացիությունը փո-

26 Խտրականության բացառման պարտականությունը, որը իմպերատիվ նորմ է, ամրագրված է Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի (ՄԻՀՀ) հոդված 7-ում, ինչպես նաև Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային համաձայնագրի (ՔՔԻՄՀ) հոդված 26-ում: ՔՔԻՄՀ և ՏՍԽԵՍԿԿ-ի սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային համաձայնագրի (ՏՍՄԻՄՀ) ընդհանուր հոդված 3-ը, մասնավորապես, նախատեսում է հավասարություն տղամարդկանց և կանանց միջև բոլոր իրավունքներից օգտվելու հարցում:

խանցելու վարչական քայլեր կամ այլ պատճառով ի վիճակի չէ իր քաղաքացիությունը փոխանցել իր երեխաներին²⁷: Ապաքաղաքացիության վտանգը նվազեցնելու և խտրականության բացառման միջազգային նորմին ենթարկվելու նպատակով պետությունները պետք է ճանաչեն մայրերի՝ իրենց քաղաքացիությունը հայրերի հետ հավասար հիմունքներով իրենց երեխաներին փոխանցելու իրավունքը:

Բացի այդ, Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ կոնվենցիան (ԿԵԻ) պահանջում է անդամ պետություններից ձեռնարկել գործողություններ, որոնք բխում են երեխայի լավագույն շահերից²⁸: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիություն ստանալուն, երեխաների լավագույն շահերից է բխում այն, որ պետությունները թույլ տան ինչպես մայրերին, այնպես էլ հայրերին, անկախ նրանց իրավական կամ ամուսնական կարգավիճակից, հավասար հիմունքներով իրենց քաղաքացիությունը փոխանցել իրենց երեխաներին:

Գենդերային հավասարությունը ներառելուն ուղղված բարեփոխումներին հաճախ կարելի է հասնել քաղաքացիության մասին օրենքների նախագծման հարցում համեմատաբար պարզ փոփոխությունների միջոցով, և, անշուշտ, պետությունների կողմից այս ուղղությամբ դրական գործողություններ ձեռնարկելու աճող պատրաստականություն և հանձնառություն կա: ՄԱԿ ՓԳՀ-ի Համաշխարհային գործողությունների ծրագրի մեկնարկից ի վեր բազմաթիվ պետություններ նախաձեռնել են քաղաքացիության շնորհման և փոխանցման հարցում գենդերային խտրականության վերացմանն ուղղված բարեփոխումներ²⁹:

27 Տես UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), General recommendation No. 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, 5 November 2014, CEDAW/C/GC/32, para. 61, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54620fb54.html :

28 ԿԵԻ հոդված 3(1)-ը սահմանում է. «Երեխաներին վերաբերող բոլոր գործողություններում անկախ նրանից, թե դրանք ձեռնարկվում են պետական, թե մասնավոր սոցիալական բարեկեցության հաստատությունների, դատարանների, վարչական մարմինների, թե օրենսդրական մարմինների կողմից, առաջնահերթ պետք է հաշվի առնվեն երեխայի լավագույն շահերը»:

29 Մի շարք երկրների քաղաքացիության մասին օրենքներում կատարված վերջին փոփոխությունների վերաբերյալ ընդհանուր տեղեկությունների համար տես UNHCR, Background Note on gender equality, nationality laws and statelessness 2018, 8 March 2018, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/5aa10fd94.html : ՄԱԿ ՓԳՀ՝ քաղաքացիության մասին օրենքներում գենդերային հավասարությունը վերացնելուն ուղղված Գործողություն 3-ի նկարագրության համար տես UNHCR, Good practices paper – Action 3: Removing gender discrimination from nationality laws, 6 March 2015, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54f8377d4.html :

Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ

Այս բաժնում ներկայացված են իրավական դրույթների օրինակներ, որոնք ապահովում են գենդերային հավասարությունը քաղաքացիության առնչվող հարցերում:

1. Քաղաքացիության փոխանցումը ծնողի կողմից

Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդված 9(2)-ը սահմանում է անդամ պետությունների պարտավորությունը ծնողներից երեխաներին քաղաքացիության փոխանցման հարցում վերացնել գենդերային խտրականություն պարունակող դրույթները: Նույն պարտավորությունը հիմնավորվում է երեխայի լավագույն շահերի սկզբունքով, որն ամրագրված է ԿԵԻ հոդված 3-ում:

Մի քանի պետություններ վերջերս միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան փոփոխություններ են կատարել քաղաքացիության մասին իրենց օրենքներում: Օրինակ՝ **Մադագասկարը, Սենեգալը, Մարոկոն և Եգիպտոսը** նախկինում սահմանափակում էին հոր կողմից քաղաքացիության փոխանցումը, եթե հայրը քաղաքացիություն չունեցող անձ չէր, անհայտ չէր կամ այլ պատճառով ի վիճակի չէր իր արյունակցական կապը հաստատել երեխայի հետ: Այս երկրներում իրականացված բարեփոխումներից հետո մայրերը և հայրերը կարող են հավասար հիմունքներով փոխանցել իրենց քաղաքացիությունն իրենց երեխաներին: Սենեգալի 2013 թ. փոփոխված օրենքը սահմանում է. «Յուրաքանչյուր երեխա, որը ծնվել է որպես սենեգացու ուղղակի ժառանգորդ, սենեգալցի է»³⁰: Փոքր-ինչ տարբեր ձևակերպմամբ Մադագասկարի համապատասխան օրենքը, որում փոփոխություններ են կատարվել 2017 թվականին, սահմանում է. «Est malagasy, l'enfant né d'un père et/ou d'une mère Malagasy (ոչ պաշտոնական թարգմանություն՝ «Մադագասկարցի հորից և/կամ մորից ծնված երեխան մադագասկարցի է»)»³¹: Նմանօրինակ նոր դրույթները ոչ միայն վերացնում են գենդերային խտրականությունը, այլև հստակություն և պարզություն են հաղորդում օրենքին:

30 Քաղաքացիության մասին 1961 թվականի մարտի 7-ի թիվ 61-10 օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին 2013 թվականի հուլիսի 8-ի թիվ 2013-05 օրենք, 8 հուլիսի 2013թ., հոդված 5, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/51ed5ef14.html :

31 Մադագասկարի Քաղաքացիության մասին 1960 թվականի հուլիսի 22-ի թիվ 60-064 օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին թիվ 2 016-038 օրենք, 25 հունվարի 2017թ. (որն ուժի մեջ է մտել 2017 թվականի մայիսի 8-ին), Հոդված 9, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://docplayer.fr/46645663-Loi-n-modifiant-etcompletant-certaines-dispositions-de-l-ordonnance-n-du-22-juillet-1960-portant-code-de-la-nationalite-malagasy.html> :

Որոշ պետություններում անցումը երեխաներին քաղաքացիություն փոխանցելուն առնչվող՝ գենդերային առումով չեզոք օրենքներին զուգորդվել է սահմանափակող և հաճախ խճճված պահանջների վերացմամբ, որոնք արտասահմանում և/կամ արտամուսնական կապից ծնված երեխաները պետք է բավարարեին քաղաքացիություն ստանալու համար: **Սիերա Լեոնեն** նման երկրի օրինակ է: Նախկին՝ 1973 թ. Քաղաքացիության մասին ակտի համաձայն՝ սիերալեոնեացի կանայք կարող էին քաղաքացիություն փոխանցել արտասահմանում ծնված իրենց երեխաներին միայն այն դեպքում, եթե երեխան չէր ստացել մեկ այլ պետության քաղաքացիություն³²: 2017 թվականին ընդունված Քաղաքացիության մասին նոր ակտով կանայք և տղամարդիկ ունեն երկրում կամ արտասահմանում ծնված իրենց երեխաներին քաղաքացիություն փոխանցելու հավասար իրավունքներ: Ակտը սահմանում է. «Յուրաքանչյուր անձ, ով **ծնվել է Սիերա Լեոնեից դուրս** 1971 թվականի ապրիլի տասնիններորդ օրը կամ դրանից հետո, **հորից կամ մորից**, ով եղել է կամ, եթե չմահանար, կլինեի Սիերա Լեոնեի քաղաքացի, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ բաժինների ուժով ի ծնե Սիերա Լեոնեի քաղաքացի է»³³:

Նմանապես **Քենյայում** 2011 թ. փոփոխված Քաղաքացիության և ներգաղթի մասին ակտը, որը հետևում է 2010 թվականի Սահմանադրությանը, սահմանում է. «**Քենյայից դուրս ծնված** անձն ի ծնե համարվում է Քենյայի քաղաքացի, եթե ծննդյան օրը այդ անձի **մայրը կամ հայրը** ի ծնե եղել է քաղաքացի կամ քաղաքացի է»³⁴: Այս դրույթը փոխարինել է նախորդ Սահմանադրության 90-րդ բաժինն, որում ասվում էր. «1963 թվականի դեկտեմբերի 11-ից հետո **Քենյայից դուրս ծնված** անձը դառնում է Քենյայի քաղաքացի իր ծննդյան օրը, եթե այդ օրվա դրությամբ իր հայրը Քենյայի քաղաքացի է»³⁵:

Դանիայում բարեփոխումների գործընթացը հանգեցրել է հավասարության հոր՝ արտամուսնական կապից և արտասահմանում

32 Տես Սիերա Լեոնեի Քաղաքացիության մասին ակտը, 1973, 24 մայիսի 1973թ., որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/3ae6b50610.html, որը փոփոխվել է Սիերա Լեոնեի Քաղաքացիության մասին ակտը փոփոխելու մասին 2006 թվականի թիվ 11 ակտով, 26 հոկտեմբերի 2006թ. (Մաս II, Բաժիններ 5 և 6), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/481596b42.html:

33 Սիերա Լեոնեի Քաղաքացիության մասին ակտում փոփոխություններ կատարելու մասին 2017 թ. օրենքի նախագիծ, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://citizenshiprightsafrika.org/wp-content/uploads/2017/06/Sierra-LeoneCitizenship-Amendment-Bill-2017.pdf>:

34 Քենյայի Սահմանադրություն, 27 օգոստոսի 2010թ., որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/4c8508822.html:

35 Քենյայի Սահմանադրություն (վերանայված հրատարակություն (2001)(1998)), 2001թ., որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/47162cfc2.html:

ծնված երեխաներին իր քաղաքացիությունը փոխանցելու հարցում: 2014 թվականի հուլիսից դանիացի ծնողի (հոր կամ մոր) բոլոր երեխաները ծնվելու պահին ինքնաբերաբար ստանում են Դանիայի քաղաքացիություն³⁶: Նմանապես 2017 թվականին³⁷ **Մադագասկարում** ընդունված համապատասխան դրույթը փոխարինել է Մադագասկարի 1960 թվականի Քաղաքացիության մասին օրենքին³⁸, որով օտարերկրացի մոր և մադագասկարցի հոր արտամուսնական կապից ծնված երեխաները չունեին ծննդով պայմանավորված ինքնաբերաբար շնորհվող քաղաքացիության իրավունք³⁹:

2. Քաղաքացիության փոխանցումը ամուսնու կողմից

1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 5-ը արգելում է անձնական կարգավիճակի փոփոխության արդյունքում քաղաքացիության կորուստը, եթե խնդրո առարկա անձը չունի կամ ձեռք չի բերում այլ քաղաքացիություն: Հոդված 5-ի իմաստով անձնական կարգավիճակի փոփոխությունը ներառում է այնպիսի իրադարձություններ, ինչպիսին են ամուսնությունը և ամուսնության ավարտը: Հոդված 5(1)-ին լրացնում է Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդված 9(1)-ը⁴⁰: Կանանց դեմ խտրականության վերացման հանձնաժողովի համաձայն՝ Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդված 9(1)-ը պահանջում է, որ Կոնվենցիայի անդամ պետությունները զերծ մնան այնպիսի դրույթների ընդունումից, որոնք կանանց ենթարկում են ամուսնությունից հետո ապաքաղաքացիության դիսկրիմինացիայի: Սովորական երևույթ է այն, որ պետություններն ունեն այնպիսի օրենքներ, որոնք կնոջ քաղաքացիությունը կապում են վերջինիս ամուսնու քաղաքացիության հետ: Որոշ պետություններում կինն

36 Sten Autamatisk erhvervelse af dansk statsborgerskab, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://uim.dk/arbejdsomrader/statsborgerskab/danske-statsborgere-1/automatisk-erhvervelse-af-dansk-statsborgerskab>

37 Տես վերոնշյալ թիվ 2016-038 Օրենքը, հոդված 9:

38 Տես Մադագասկարի Քաղաքացիության մասին օրենքի վերաբերյալ 1960 թվականի հուլիսի 22-ի թիվ 60 - 064 հրամանը (J.O n° 111, 23.07.60 էջ 1305), որը փոփոխվել է 1961 թվականի դեկտեմբերի 13-ի թիվ 61-052 օրենքով (J.O. n° 201, 23.12.61, էջ 2260), 1962 թվականի հունիսի 6-ի n° 62-005 օրենքով (J.O. n° 228, 16.06.62, էջ 1075), 1973 թվականի օգոստոսի 27-ի թիվ 73-049 հրամանով (J.O. թիվ 934 E.S., 27.08.73, էջ 2713) և 1995 թվականի սեպտեմբերի 18-ի թիվ 95-021 օրենքով (J.O. թիվ 2341, 01.01.96, էջ 3, 13). [Մադագասկար], 1 հունվարի 1996թ., հոդված 10, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/4f5473682.html:

39 Տես վերոնշյալ UNHCR Background note on gender equality, nationality laws and statelessness 2014:

40 Տես UNHCR, Expert Meeting – Interpreting the 1961 Statelessness Convention and avoiding statelessness resulting from loss and deprivation of nationality (Tunis conclusions), March 2014, paras 33 – 34, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/533a754b4.html:

ինքնաբերաբար կորցնում է քաղաքացիությունը՝ ամուսնանալով օտարերկրացու հետ, ինչի հիմքում ընկած է այն ենթադրությունը, որ նա անմիջապես ընդունելու է իր ամուսնու քաղաքացիությունը: Այն երկրներում, որտեղ բացակայում են 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 5-ով նախատեսված երաշխիքները, կանայք գտնվում են ապաքաղաքացիության վտանգի տակ, որովհետև պետությունների մեծ մասը ինքնաբերաբար քաղաքացիություն չի շնորհում քաղաքացիների ամուսիններին կամ կանանց⁴¹:

Օրենքները, որոնք կնոջ քաղաքացիությունը կախվածության մեջ են դնում նրա ամուսնու քաղաքացիությունից, կնոջը ենթարկում են ապաքաղաքացիության վտանգին լրացուցիչ ձևերով: Օրինակ՝ երբ ամուսինը կորցնում է քաղաքացիությունը, փոխում է քաղաքացիությունը կամ դառնում է քաղաքացիություն չունեցող անձ, կամ երբ ամուսնությունն ավարտվում է ամուսնալուծությամբ կամ բաժանումով, կինը նույնպես կարող է կորցնել իր քաղաքացիությունը համապատասխան երաշխիքների բացակայության պայմաններում⁴²:

Քաղաքացիության մասին օրինակելի օրենքները, որոնք արտացոլում են խտրականության բացառման միջազգային նորմը և օգնում են կանխել ապաքաղաքացիությունը, պետք է ունենան հետևյալ հատկանիշները.

1. Դրանց դրույթները հավասարապես կիրառվում են կանանց և տղամարդկանց նկատմամբ՝ առանց որևէ տեսակի խտրականության: Դրանք, օրինակ, թույլ են տալիս կանանց իրենց քաղաքացիությունը փոխանցել իրենց ամուսիններին տղամարդկանց հետ հավասար հիմունքներով⁴³:
2. Դրանք թույլ են տալիս ամուսիններից յուրաքանչյուրին ընտրել, թե արդյոք անձնական կարգավիճակի փոփոխությունը ազդում է իրենց քաղաքացիության վրա՝ ի տարբերություն, օրինակ, ամուսնական կարգավիճակի փոփոխության արդյունքում քաղաքացիությունը ինքնաբերաբար կորցնելուն⁴⁴:
3. Դրանք այնպես են անում, որ անձնական կարգավիճակի փոփոխության արդյունքում քաղաքացիության կորուստը կախված լինի այլ քաղաքացիություն ունենալուց կամ ձեռք բերելուց:

41 Տես վերոնշյալ CEDAW, General Recommendation No. 32, para. 54:

42 Տես նույն տեղում, պարբ. 60:

43 Տես նույն տեղում, պարբ. 54, 62:

44 Տես նույն տեղում, պարբ. 63:

4. Դրանք սահմանում են հպատակագրման պահանջներ, որոնք հավասարապես հասանելի են կանանց և տղամարդկանց համար⁴⁵:

2005 թվականից հետո **Ալժիրում** իրականացված Քաղաքացիության մասին օրենքի փոփոխությունները դրական բարեփոխման օրինակ են: Կանանց գլխավորաձև կայուն քարոզչությանն ի պատասխան՝ երկրի նախագահը հրաման ստորագրեց, որն ավելի ուշ հաստատվեց խորհրդարանի կողմից: Հրամանը թույլ էր տալիս կանանց Ալժիրի քաղաքացիություն փոխանցել իրենց օտարերկրացի ամուսիններին: Ալժիրի Քաղաքացիության մասին օրենքի՝ գենդերային առումով չեզոք նոր դրույթը սահմանում է. «La nationalité algérienne peut s’acquérir par le mariage avec un algérien ou avec une algérienne, par décret dans les conditions suivantes... (ոչ պաշտոնական թարգմանություն՝ «Ալժիրի քաղաքացիություն կարելի է ստանալ հրամանագրով՝ ալժիրցի կնոջ կամ տղամարդու հետ ամուսնանալու միջոցով՝ հետևյալ պայմաններով...»)»⁴⁶:

Քաղաքացիության մասին օրենքներում գենդերային հավասարությունը սատարող մեկ այլ շարժում տեղի է ունեցել **Սենեգալում**: 2013 թվականի հունիսին Սենեգալի խորհրդարանը փոփոխություն կատարեց նախկինում խտրականություն պարունակող օրենսդրության մեջ՝ սահմանելով սենեգալցի կանանց՝ տղամարդկանց հետ նույն հիմունքներով իրենց քաղաքացիությունը իրենց օտարերկրացի ամուսիններին փոխանցելու իրավունքը: Քաղաքացիության մասին օրենքի հոդված 7-ը ներկայումս սահմանում է. «L’étranger qui épouse une sénégalaise ou l’étrangère qui épouse un sénégalais acquiert, à sa demande, la nationalité sénégalaise après cinq ans de vie commune à compter de la célébration ou de la constatation du mariage... (ոչ պաշտոնական թարգմանություն՝ «Օտարերկրացին, ով ամուսնանում է սենեգալցի կնոջ կամ տղամարդու հետ, դիմումի հիման վրա ստանում է Սենեգալի քաղաքացիություն հինգ տարվա համատեղ կյանքից հետո՝ սկսած ամուսնությունը նշելու կամ ճանաչելու օրվանից...»)»⁴⁷:

45 Տես նույն տեղում, պարբ. 62:

46 Տես Ալժիրի Քաղաքացիության մասին օրենքի վերաբերյալ 1970 թվականի դեկտեմբերի 15-ի թիվ 70-86 հրամանը, որում փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել 2005 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ 05-01 հրամանով, Հոդված 9, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://droit.mjustice.dz/code_nation_alger.pdf:

47 Տես Քաղաքացիության մասին 1961 թվականի մարտի 7-ի թիվ n° 61-10 օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին 2013 թվականի հուլիսի 8-ի թիվ 2013-05 օրենքը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/51ed5ef14.html:

Քենյայում բարեփոխումների նմանօրինակ գործընթացի արդյունքում երկրի քաղաքացիության մասին օրենքը համապատասխանեցվեց միջազգային չափորոշիչներին: 1969 թվականի Սահմանադրության համաձայն՝ միայն քենյացի տղամարդիկ կարող էին իրենց քաղաքացիությունը փոխանցել քաղաքացի չհանդիսացող կանանց: 2010 թվականին ընդունված Սահմանադրությամբ հպատակագրման հավասար պահանջներ սահմանվեցին Քենյայի քաղաքացիների կանանց և ամուսինների համար: Ըստ նոր օրենքի՝ «այն անձը, ով առնվազն յոթ տարի ամուսնացած է քաղաքացու հետ, իրավասու է դիմումի հիման վրա գրանցվել որպես քաղաքացի»⁴⁸:

Քաղաքացիության մասին օրենքներում գենդերային առումով չեզոք դրույթների ներառումը սատարող շարժումը դրական զարգացում է, և ցանկալի է, որ բոլոր պետությունները բարեփոխեն իրենց օրենսդրությունը՝ Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի հոդվածներ 9(1) և 9(2)-ին համապատասխան: Ինչևէ, գենդերային հավասարությունը չի տալիս լիարժեք երաշխիք ընդդեմ ամուսնության ժամանակ առաջացող ապաքաղաքացիության: Անշուշտ, ցանկալի է, որ պետությունները սահմանեն երկու սեռերի համար կիրառելի հպատակագրման գործընթացներ, որոնք նվազագույնս պարտադրող են ամուսնությունից հետո: Մասնավորապես՝ այն դրույթները, որոնք պաշտպանում են հպատակագրված ամուսիններին ամուսնական կարգավիճակի հետագա փոփոխությունների արդյունքում քաղաքացիության կորստից, ավելի լավ են պաշտպանում ապաքաղաքացիությունից:

48 Տես Քենյայի Սահմանադրությունը, 27 օգոստոսի 2010թ., հոդված 15(1), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/4c8508822.html:

Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ

- Կոնվենցիա կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին (CEDAW), Հոդված 9
- Կոնվենցիա ապաքաղաքացիության կրճատման մասին
- Կանանց դեմ խտրականության վերացման ՄԱԿ հանձնաժողով, Փախստականի կարգավիճակի, ապաստանի, կանանց քաղաքացիության և ապաքաղաքացիության մասին ընդհանուր առաջարկություն No 32, 5 նոյեմբերի 2014թ., CEDAW/C/ GC/32, պարբ. 61 (UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), General recommendation No. 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, 5 November 2014, CEDAW/C/ GC/32, para. 61), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54620fb54.html
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Փաստաթուղթ հաջող փորձի վերաբերյալ – Գործողություն 3. Հանել գենդերային խտրականությունը քաղաքացիության մասին օրենքներից, 6 մարտի 2015թ. (UNHCR, Good practices paper – Action 3: Removing gender discrimination from nationality laws, 6 March 2015), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/54f8377d4.html
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Ընդհանուր ծանոթագրություն գենդերային հավասարության, քաղաքացիության մասին օրենքների և ապաքաղաքացիության մասին 2018, 8 մարտի 2018թ. (UNHCR, Background Note on gender equality, nationality laws and statelessness 2018, 8 March 2018), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/5aa10fd94.html

Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր և հեշտացված հպատակագրում

Ներածություն

Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգերի սահմանումը

Քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին 1954 թվականի կոնվենցիան (1954 թ. Կոնվենցիա) պահանջում է, որ Կոնվենցիայի անդամ պետությունները իրենց իրավասության շրջանակում ապահովեն քաղաքացիություն չունեցող անձանց հանդեպ վերաբերմունքի որոշակի չափանիշ: Օրինակ՝ հոդված 16-ը սահմանում է քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար «Կոնվենցիայի անդամ բոլոր պետությունների տարածքում դատարանների ազատ հասանելիության» իրավունքը, իսկ հոդված 25-ը երաշխավորում է քաղաքացիություն չունեցող անձանց՝ վարչական աջակցությունից օգտվելու իրավունքը «այնպիսի փաստաթղթեր կամ վկայականներ ստանալու հարցում, որոնք, որպես կանոն, պետք է տրվեն օտարերկրացիներին իրենց ազգային մարմինների կողմից կամ միջոցով»:

Այս պարտավորություններն իրականացնելու համար պետությունները պետք է կարողանան ճանաչել քաղաքացիություն չունեցող անձանց: Համապատասխանաբար շատ պետություններ սահմանել են ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր (ԱՌԸ-ներ), որպեսզի ճանաչեն այն անձանց, ովքեր համապատասխանում են 1954 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 1(1)-ում նշված քաղաքացիություն չունեցող անձի սահմանմանը⁴⁹, և նրանց տան համապատասխան իրավունքներ և պաշտպանություն: Նման ընթացակարգերի սահմանումը անդամ պետությունների համար այս առումով Կոնվենցիայի հետ համապատասխանություն ապահովելու ամենաարդյունավետ և հուսալի միջոցն է:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ի *Քաղաքացիություն չունեցող անձանց պաշտպանության մասին ձեռնարկը* մանրակրկիտ ուղղորդում է տրամադրում պետություններին այն մասին, թե ինչպես մշակել ԱՌԸ-ներ՝ հիմնվելով գոյություն ունեցող ԱՌԸ-ների ոլորտում արձանագրված հաջող փորձի, ինչպես նաև փախստականի կարգավիճակի որոշման համանման ընթա-

49 Քաղաքացիություն չունեցող անձի՝ Հոդված 1(1)-ում տրված սահմանումը՝ «անձ, ով չի համարվում քաղաքացի որևէ պետության կողմից՝ այդ պետության օրենքի գործողությամբ», ճանաչված է որպես սովորույթային միջազգային իրավունքի կանոն:

ցակարգերի վրա⁵⁰: Չնայած պետություններն ունեն զգալի ազատություն դրանք գոյություն ունեցող ազգային հաստատություններին ու իրավական ավանդույթներին համապատասխանեցնելու հարցում, արդար և արդյունավետ ԱՌԸ-ներն ունեն որոշակի հիմնական հատկանիշներ:

Առաջին՝ ԱՌԸ-ները պետք է հասանելի լինեն խնդրո առարկա բնակչության համար: Հաշվի առնելով վարչական համակարգերի և կառուցվածքների տարբերությունները՝ ԱՌԸ-ների գործարկումը պետք է որոշ չափով ապակենտրոնացված լինի, որպեսզի ապահովվի քաղաքացիություն չունեցող անձանց ճանաչելու լիազորությամբ օժտված մարմինների ներկայությունը երկրի ողջ տարածքում, այդ թվում՝ հեռավոր շրջաններում: Նմանապես պետք է լայնորեն տարածվի տեղեկատվություն այն մասին, թե ինչպես դիմել ապաքաղաքացիության որոշման համար, և անհրաժեշտության դեպքում դիմողներին պետք է տրամադրվեն խորհրդատվական ծառայություններ իրենց համար հասկանալի լեզվով: Ավելին, հարկավոր է խուսափել դիմելու խիստ ժամկետներից և իրավական կարգավիճակի մասին պահանջներից, ինչպես օրինակ՝ օրինական բնակության ապացույցն է: **Ֆրանսիան** և **Մեքսիկան** այն պետությունների շարքում են, որոնք սահմանել են ԱՌԸ-ներ, որոնք այս տեսակ ընթացակարգերի հասանելիության վրա պայմաններ չեն դնում⁵¹:

Երկրորդ՝ ՄԱԿ ՓԳՀ Ձեռնարկն առաջարկում է քաղաքացիություն չունենալու ապացուցման բեռի հիմնական մասը չդնել դիմողի վրա, այլ կիսել այդ բեռը: Պետական քննողները պետք է որդեգրեն համագործակցային, ոչ բացասական մոտեցում անձի օտարերկրյա քաղաքացիությունը պարզելու հարցում⁵²: Պետությունները ոչ մի դեպքում չպետք է նման հարցումներ անեն օտարերկրյա իշխանություններից, եթե անձը հայտնում է, որ ունի խնդրո առարկա պետության կողմից հետապնդման ենթարկվելու հիմնավոր երկյուղ: Ընդհանուր առմամբ ապացուցումը պետք է կատարվի՝ ապաքաղաքացիության կարգավիճակի որոշման մարդասիրական նպատակները հարգելով և փաս-

50 Տես UNHCR Handbook on the protection of stateless persons, supra; and UNHCR, Good practices paper – Action 6: Establishing statelessness determination procedures to protect stateless persons, 11 July 2016, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/57836cff4.html:

51 Ֆրանսիայի ընթացակարգի մասին տեղեկատվություն կարելի է գտնել Օտարերկրացիների մուտքի և երկրում մնալու և ապաստանի իրավունքի մասին օրենքի հոդված L812-ում, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=DBAF2D87A75F0E4BFA43FA49C6DF68D9_tpdila07v_1?idSectionIA=LEGISCTA000030950753&cidTexte=LEGITEXT000006070158&dateTexte=20160323: Մեքսիկայում պաշտոնական ԱՌԸ է հաստատվել՝ Միգրացիայի մասին օրենքի (2011թ.) և դրա Կարգավորումների (2012թ.) համաձայն, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/57836cff4.html, էջ 13:

52 Տես վերոնշյալ UNHCR, Handbook on the protection of stateless persons, paras 89 – 90:

տական ապացույցների հավանական բացակայության պայմաններում ապաքաղաքացիության ապացուցման ներհատուկ դժվարությունները գիտակցելով⁵³:

Երրորդ՝ ԱՈԸ-ները պետք է ներառեն պատշաճ հիմնական գործընթացային երաշխիքներ, այդ թվում՝ իրավաբանական աջակցությամբ և թարգմանչի օգնությամբ անհատական հարցազրույցի հասանելիություն, ժամանակին ստացված գրավոր որոշման իրավունք, որտեղ բացատրված են որոշումը կայացնելու հիմքերը, և առանց արտաքսման սպառնալիքի՝ առաջին ատյանում դիմումի մերժումը բողոքարկելու իրավունք:

Բացի այդ, ընթացակարգում պետք է տեղ գտնեն որոշակի խոցելիություններ և պայմաններ, այդ թվում՝ հատուկ երաշխիքներ երեխաների, կանանց և հաշմադամություն ունեցող անձանց համար, ինչպես նաև ըստ առաջնահերթության՝ դիմումների դիտարկումը, վերապատրաստված իրավաբանի կողմից համապատասխան իրավաբանական օգնության տրամադրումը և պետության կողմից ապացուցման բեռի մեծ մասն իր վրա վերցնելը⁵⁴:

Հեշտացված հպատակագրում

1954 թվականի Կոնվենցիայի համաձայն՝ անդամ պետությունների պարտավորություններից մեկն է «հեշտացնել քաղաքացիություն չունեցող անձանց ասիմիլյացիան և հպատակագրումը» (Հոդված 32): Անձին կամ մի խումբ անձանց որպես քաղաքացիություն չունեցող ճանաչելուց հետո Կոնվենցիայի անդամ պետությունները պարտավոր են նվազեցնել նրանց՝ քաղաքացի դառնալու խոչընդոտները, մասնավորապես՝ ամեն ջանք գործադրելով «հպատակագրման գործընթացն արագացնելու և այդ գործընթացի հետ կապված ծախսերն ու վճարները հնարավորինս կրճատելու» ուղղությամբ⁵⁵:

Կրկնելով այս դրույթը՝ Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիան (ԵԿԲ) սահմանում է, որ «յուրաքանչյուր անդամ պետություն իր ներքին օրենքներում պետք է հեշտացնի քաղաքացիության ստացումը... քաղաքացիություն չունեցող անձանց և կարգավիճակի ճանաչում ստացած փախստականների համար, ովքեր օրինական կարգով մշտապես բնակվում են իր տարածքում» (Հոդված 6(4)): Նմանապես Ապաքաղաքացիության վերացման համաշխարհային գործողություն-

53 Տես նույն տեղում, պարբ. 91 – 93:

54 Տես նույն տեղում, պարբ. 119:

55 1954 թ. Կոնվենցիա, հոդված 32:

ների ծրագրի Գործողություն 6-ը կոչ է անում պետություններին պաշտպանության կարգավիճակ շնորհել քաղաքացիություն չունեցող միգրանտներին (ԱՌՈՀ-ների սահմանման միջոցով) և *հեշտացնել նրանց հպատակագրումը*⁵⁶:

Օրենքների և հաշոդ փորձի օրինակներ

Հեշտացված հպատակագրումը ենթադրում է քաղաքացիություն ստանալու իրավական և գործնական արգելքների վերացում կամ նվազեցում: Յուրաքանչյուր պետություն իրավունք ունի ազգային օրենսդրությանը համապատասխան սահմանելու հպատակագրման պայմաններ, եթե այդ պայմանները համապատասխանում են միջազգային սովորույթային իրավունքի չափանիշներին (օրինակ՝ խտրականության բացառում): 1954 թվականի Կոնվենցիան խրախուսում է պետություններին կրճատել կամ վերացնել նման պայմանները կարգավիճակը ճանաչված քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար:

Օրինակ՝ այն դեպքերում, երբ պետությունը սովորաբար պահանջում է, որ հպատակագրման համար դիմողները երկրի տարածքում ապրած լինեն որոշակի ժամանակ, ներկայացնեն օրինական բնակության մասին ապացույց կամ ցույց տան, որ տիրապետում են ազգային լեզվին, 1954 թվականի Կոնվենցիային համապատասխան լավագույն պրակտիկա է կարգավիճակը ճանաչված քաղաքացիություն չունեցող անձանց և նրանց հարազատների համար ներառել առանձին, ոչ խիստ չափանիշներ:

Մի շարք պետություններ արդեն ընդգրկել են նման դրույթներ քաղաքացիության մասին իրենց օրենքներում: Ստորև ներկայացված են մի քանի ուշագրավ օրինակներ:

1. Օրենքներ, որոնք նվազեցնում են բնակության վերաբերյալ պահանջները քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար

Հունաստան այն ավելացող պետություններից մեկն է, որոնք կրճատել են բնակության ժամկետը հպատակագրման համար իրավասու քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար: Քաղաքացիության մասին փոփոխված օրենքի (Օրենք 3838/2010) հող-

56 Գործողություն 6-ի մանրամասն բացատրության և պետությունների փորձի օրինակների համար տես UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Good practices paper – Action 6: Establishing statelessness determination procedures to protect stateless persons, 11 July 2016, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/57836cff4.html:

ված 5-ը սահմանում է, որ «օտարերկրյա քաղաքացին, ով ցանկանում է դառնալ Հունաստանի քաղաքացի հպատակագրման միջոցով, պետք է ... օրինական կերպով Հունաստանում բնակված լինի յոթ հաջորդական տարի, նախքան հպատակագրման դիմումի ներկայացումը»⁵⁷, բայց նաև Բաժին (1)(դ)-ով նախատեսվում է, որ կարգավիճակը ճանաչված փախստականները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք պետք է Հունաստանում օրինական կերպով բնակված լինեն ընդամենը երեք հաջորդական տարի:

Բրազիլիան քաղաքացիության մասին իր օրենքը փոփոխել է նույն ուղղությամբ՝ երկու անգամ կրճատելով բնակության պահանջվող ժամկետը⁵⁸ (չորսից դարձնելով երկու տարի) քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար⁵⁹:

Բրազիլիայի օրենքը օրինական բնակության պահանջ չի դնում, որը բեռ կլիներ քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար, որոնցից շատերը չունեն օրինական կարգավիճակ կամ փաստաթղթեր:

2. Օրենքներ, որոնք ազատում են լեզվին տիրապետելու և ապրուստի միջոց ունենալու մասին ապացույց ներկայացնելու պահանջից

Որոշ պետություններ հպատակագրված բնակչության ինտեգրմանն աջակցելու և նրանց համար որոշակի կենսամակարդակ ապահովելու համար պահանջում են, որ քաղաքացիության համար դիմողները ցույց տան, որ տիրապետում են ազգային լեզվին և/կամ մշակույթին, ինչպես նաև ապացուցեն, որ ունեն ապրուստի միջոց: Քաղաքացիություն չունեցող անձանց դեպքում, սակայն, որոշ պետություններ հանել են նման պահանջները, ինչը խրախուսելի է:

Բոսնիայում և Հերցեգովինայում (ԲՀ), օրինակ, քաղաքացիություն չունեցող անձինք ազատված են հպատակագրման համար սահմանված մի շարք պայմաններից, այդ թվում՝ լեզվական հմտության և ապրուստի միջոց ունենալու ապացույցի պահանջներից: Երկրի Քաղաքացիության մասին օրենքի հոդված 11(ա)

57 Տես Թիվ 3838/2010 օրենքի հոդված 5-ը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://eudocitizenship.eu/admin/?p=file&appl=currentCitizenshipLaws&f=GRE%20Citizenship%20Code%20%28as%20of%202010%2C%20English%29.pdf>:

58 Տես Թիվ 13,445 օրենքի հոդված 65-ը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.planalto.gov.br/ccivil_03/ Ato2015-2018/2017/L13445.htm:

59 Տես 2017 թվականի նոյեմբերի 20-ի Թիվ 9199 հրամանի հոդված 99-ը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://presrepublica.jusbrasil.com.br/legislacao/522434860/ decreto-9199-17>:

(1)-ում ասվում է. «Քաղաքացիություն չունեցող անձը և կարգավիճակը ճանաչված փախստականը կարող են ստանալ ԲՀ քաղաքացիություն՝ **առանց Հոդված 9-ի պարբերություն (1)-ի 2, 3, 6, 9 և 10 կետերով նախատեսված պահանջները բավարարելու**, միայն եթե նրանք նախքան դիմումը ներկայացնելը հինգ տարի շարունակ որպես քաղաքացիություն չունեցող անձ կամ կարգավիճակը ճանաչված փախստական բնակվել են ԲՀ-ում» (շեշտադրումն ավելացված է)⁶⁰: Համապատասխան հոդվածները վերաբերում են դիմողների՝ լեզվի իմացությանը և «եկամտի մշտական աղբյուրին այն չափով, որը թույլ է տալիս նրանց գոյություն պահպանել, կամ որը նրանք կարող են ներկայացնել որպես իրենց ծախսերը հոգալու համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների առկայության հուսալի ապացույց»⁶¹:

3. Օրենքներ, որոնք կրճատում են փաստաթղթերի հետ կապված այլ պահանջները քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար

Գիտակցելով փաստաթղթերի՝ հաճախ ապաքաղաքացիության հետ կապված բացակայությունը՝ որոշ պետություններ փաստաթղթերի հետ կապված իրենց պահանջները հարմարեցրել են քաղաքացիություն չունեցող անձանց: Այստեղ նույնպես կարելի է դիտարկել **Բոսնիայի և Հերցեգովինայի** օրինակը: 2014 թվականին երկրի կառավարությունն ընդունեց հպատակագրման հեշտացման մասին մի լրացուցիչ օրենք, որով քաղաքացիություն չունեցող անձինք ազատվում էին այլ երկրներից նախկինում դատվածություն չունենալն ապացուցող փաստաթղթեր ձեռք բերելու անհրաժեշտությունից⁶²: Նմանապես **Հունաստանն** ազատում է քաղաքացիություն չունեցող անձանց ծննդյան վկայական ներկայացնելու անհրաժեշտությունից (որը պահանջվում է այլ դիմողներից)՝ թույլ տալով նրանց ներկայացնել «ցանկացած այլ պաշտոնական վկայական»⁶³:

4. Օրենքներ, որոնք ազատում են քաղաքացիություն չունե-

60 Բոսնիայի և Հերցեգովինայի Քաղաքացիության մասին օրենք, հոդված 11, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.ecoi.net/en/file/local/1155041/1226_1471601612_bih-lawcitizenship-1997-am2013-en.pdf:

61 Տես նույն տեղում, հոդված 9:

62 Բոսնիայի և Հերցեգովինա, Հպատակագրման կամ հեշտացված հպատակագրման միջոցով Բոսնիայի և Հերցեգովինայի քաղաքացիություն ստանալու իրավասության կոնկրետ ապացույցների մասին 2014 թվականի լրացուցիչ օրենք, 29 հունվարի 2014թ., Հոդված 7, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/531721a14.html:

63 Տես վերոնշյալ ԹԻՎ 3838/2010 օրենքի հոդված 6(3)(դ)-ն:

ցող անձանց դիմումի համար վճարելու պարտականությունից կամ նվազեցնում են վճարվելիք գումարի չափը

Նմանապես մի շարք պետություններ վերացրել կամ կրճատել են քաղաքացիություն չունեցող անձանց հպատակագրման համար ներկայացվող դիմումների հետ կապված վճարները կամ այլ վարչական ծախսերը: Կոսովոյի համապատասխան օրենքը (S/RES/1244(1999)), որը փոփոխվել է 2013 թվականին, կրկնում է 1954 Կոնվենցիայի դրույթը՝ կոչ անելով իրավասու մարմիններին «գործադրել բոլոր ջանքերը հպատակագրման գործընթացն արագացնելու և այդ գործընթացի հետ կապված վճարներն ու ծախսերը հնարավորինս կրճատելու համար» (Հոդված 14):

Որոշ պետություններ չեն վերացնում այդ վճարները քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար, բայց կտրուկ նվազեցնում են դրանք: **Հունաստանում**, օրինակ, դիմումի վճարը 700 եվրո է առաջին անգամ դիմող սովորական դիմումատուների համար, սակայն կարգավիճակը ճանաչված քաղաքացիություն չունեցող անձանց և փախստականների համար ընդամենը 100 եվրո է:

5. Քաղաքացիություն չունեցող անձանց երեխաների և այլ ազգականների հպատակագրման հեշտացումը

Չնայած 1954 թվականի Կոնվենցիայով նման պահանջ նախատեսված չէ, որոշ պետություններ հեշտացնում են քաղաքացիություն չունեցող անձանց երեխաների և ընտանիքի մյուս անդամների հպատակագրումը՝ ճանաչելով ընտանիքի միասնության կարևորությունը և երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ երաշխիքներն ամրապնդելու անհրաժեշտությունը: Օրինակ՝ Կոսովոյի օրենքը (S/RES/1244(1999)) սահմանում է, որ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ընտանիքի անդամներն ունեն քաղաքացիություն ստանալու իրավունք (Հոդված 15(2)):

Քոսովայում և Հերցեգովինայում ժամանակավոր բնակության իրավունք ունեցող քաղաքացիություն չունեցող անձանց անչափահաս երեխաները ոչ միայն ԲՀ քաղաքացիություն ստանալու իրավունք ունեն, այլև նրանց տրվում են նույնիսկ ավելի բարենպաստ արտոնություններ հպատակագրման համար⁶⁴:

64 Տես Քոսովայի և Հերցեգովինայի Քաղաքացիության մասին օրենքի հոդված 11-ը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.ecoi.net/en/file/local/1155041/1226_1471601612_bih-lawcitizenship-1997-am2013-en.pdf:

Որոշ պետություններ հայեցողական մոտեցում են ցուցաբերում քաղաքացիություն չունեցող անձանց հպատակագրումը հեշտացնելու հարցում: Այդ պետությունները ինչ-որ պետական պաշտոնյայի, որպես կանոն՝ ինչ-որ նախարարի օժտում են հպատակագրման դիմումը բավարարելու կամ մերժելու բացարձակ հայեցողությամբ, նույնիսկ երբ բավարարված են բոլոր պաշտոնական պահանջները: ՄԱԿ ՓԳՀ-ն խորհուրդ է տալիս կիրառել ոչ հայեցողական մոտեցում՝ որպես քաղաքացիություն չունեցող անձանց հպատակագրումը հեշտացնելու լավագույն պրակտիկա:

Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ

- Կոնվենցիա քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Ձեռնարկ քաղաքացիություն չունեցող անձանց պաշտպանության մասին, 30 հունիսի 2014թ. (UNHCR, Handbook on protection of stateless persons, 30 June 2014), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/53b676aa4.html
- ՄԱԿ ՓԳՀ, Փաստաթուղթ հաջող փորձի վերաբերյալ – Գործողություն 6. Սահմանել ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր քաղաքացիություն չունեցող անձանց պաշտպանելու նպատակով, 11 հուլիսի 2016թ. (UNHCR, Good practices paper – Action 6: Establishing statelessness determination procedures to protect stateless persons, 11 July 2016), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/578336cff4.html

Քաղաքացիության կորուստը

Ներածություն

Անձը կարող է կորցնել քաղաքացիությունը անձամբ դրանից հրաժարվելու կամ օրենքի ավտոմատ գործողության արդյունքում (ex lege): Այն պետք է տարբերել քաղաքացիությունից զրկելուց, որը տեղի է ունենում, երբ պետական մարմինները իրենց վրա են վերցնում քաղաքացիությունը չեղյալ հայտարարելու նախաձեռնությունը⁶⁵:

1961 թվականի Կոնվենցիան արգելում է քաղաքացիության կորուստը, եթե այն առաջացնելու է ապաքաղաքացիություն՝ հետևյալ երկու դեպքերի բացառությամբ.

- Հպատակագրված անձի դեպքում, ով բնակվում է արտասահմանում ոչ պակաս քան յոթ հաջորդական տարիներ, եթե այդ անձը համապատասխան մարմին չի հայտնում քաղաքացիությունը պահպանելու մտադրության մասին (Հոդված 7(4)):
- Արտասահմանում ծնված քաղաքացիների դեպքում, եթե նրանք բնակություն չեն հաստատում պետության տարածքում նախքան չափահաս դառնալուց հետո մեկ տարին լրանալը կամ չեն գրանցվում նախքան այդ ժամկետի լրանալը (Հոդված 7(5)):

Ինչ վերաբերում է Հոդված 7(5)-ին, Ապագա ապաքաղաքացիության վերացման կամ կրճատման վերաբերյալ Միավորված ազգերի կազմակերպության համաժողովը իր Վերջնական ակտի բանաձև III-ում առաջարկել է, որ այն պետությունները, որոնք արտասահմանում գտնվող իրենց քաղաքացիների կողմից քաղաքացիության պահպանումը պայմանավորում են հայտարարությամբ կամ գրացմամբ, պետք է ձեռնարկեն «բոլոր հնարավոր քայլերը, որպեսզի ապահովեն, որ նման անձինք ժամանակին տեղեկացվեն պաշտոնական կարգի և ժամկետների մասին, որոնք պետք է պահպանվեն, եթե նրանք ցանկանում են պահպանել իրենց քաղաքացիությունը»⁶⁶:

65 Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիան հստակեցնում է այս տարբերակումը՝ առանձնացնելով «օրենքի գործողությամբ քաղաքացիության կորստի» մասին դրույթները / Հոդված 7/ «իշխանությունների նախաձեռնությամբ քաղաքացիության կորստի» մասին դրույթներից / Հոդված 8/: Տես նաև վերոնշյալ UNHCR Tunis Conclusions, para. 9:

66 Տես Final Act of the United Nations Conference on the Elimination or Reduction of Future Statelessness held at Geneva from 24 March to 18 April 1959, and Resolutions I, II, III and IV of the Conference, concluded at New York on 30 August 1961, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/pdfid/3ae6b39620.pdf:

Բացի վերոնշյալ բացառություններից, 1961 թվականի Կոնվենցիան պահանջում է, որ օրենքի գործողությամբ քաղաքացիության ավտոմատ կորուստ նախատեսող մյուս օրենքներն ու կարգավորումները ներառեն երաշխիք ապաքաղաքացիության դեմ: Համաձայն հոդված 5(1)-ի՝ օրենքների գործողությունը, որոնք նախատեսում են քաղաքացիության կորուստ «անձի անձնական կարգավիճակի փոփոխության, ինչպես օրինակ՝ ամուսնության, ամուսնության ավարտի, օրինականացման, ճանաչման կամ որդեգրման հետևանքով, պետք է պայմանավորված լինի այլ քաղաքացիություն ունենալու կամ ձեռք բերելու հանգամանքով»:

1961 թվականի Կոնվենցիան նաև արգելում է հրաժարվել քաղաքացիությունից, «եթե խնդրո առարկա անձը չունի կամ ձեռք չի բերում այլ քաղաքացիություն» (Հոդված 7(1)(ա)): Այս դրույթը նախատեսված է որպես երաշխիք ապաքաղաքացիության դեմ, ինչպես նաև որպեսզի բացառի ցանկացած ոտնձգություն Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով ամրագրված ազատ տեղաշարժի իրավունքի կամ հետապնդումից ապաստան փնտրելու իրավունքի նկատմամբ⁶⁷:

ԵԿՔ անդամ պետություններն էական ընթացակարգային պարտավորություններ ունեն, բացի 1961 թվականի Կոնվենցիայով սահմանված պարտավորություններից: Ուշագրավ է, որ ԵԿՔ հոդված 7(3)-ն արգելում է քաղաքացիության կորուստ նախատեսող դրույթները, եթե խնդրո առարկա անձինք այդպիսով դառնալու են քաղաքացիություն չունեցող անձ, նույնիսկ այն դեպքում, երբ չկա «իրական կապ անդամ պետության և արտասահմանում մշտապես բնակվող քաղաքացու միջև»⁶⁸:

Բացի այդ, ԵԿՔ Գլուխ IV-ը նախատեսում է մի շարք ընթացակարգային երաշխիքներ և պահանջներ, որոնք կիրառվում են քաղաքացիությանն առնչվող բոլոր դեպքերում: Դրանք են՝ դիմումները պետք է դիտարկվեն ժամանակին (Հոդված 10); որոշումները պետք է տրամադրվեն գրավոր կերպով, և դրանցում պետք է նշված լինեն դրանք կայացնելու հիմքերը (Հոդված 11); պետք է դատական կամ վարչական վերանայման հնարավորություն լինի (Հոդված 12); վճարները պետք է լինեն խելամիտ և չխոչընդոտեն դիմողներին դիմելու վերանայման (Հոդված 13):

67 Հոդված 7(1)(բ)-ն սահմանում է. «Այս պարբերության ենթապարբերություն (ա)-ի դրույթները չեն կիրառվում, եթե դրանց կիրառությունը հակասում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ին ընդունված Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 13-րդ և 14-րդ հոդվածներում նշված սկզբունքներին»:

68 ԵԿՔ, Հոդված 7(1)(ե):

Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ

Ապաքաղաքացիությունից խուսափելու տեսանկյունից ընդհանուր հաջող պրակտիկա է պետությունների համար պարզապես զերծ մնալ օրենքի ուժով քաղաքացիության ավտոմատ կորստի հիմքեր սահմանելուց կամ կիրառելուց: Մի շարք պետություններ ընդհանրապես չեն նախատեսում քաղաքացիության կորուստ՝ նվազեցնելով ապաքաղաքացիության վտանգը, որի պատճառն ընդամենը կիրառելի պահանջների չիմացությունն է, որոնք են՝ գրանցվել ազգային մարմիններում, օրինակ, արտասահմանում բնակվելու ընթացքում:

Այլ պետություններ պահպանում են օրենքի գործողության արդյունքում քաղաքացիության ավտոմատ կորստի մասին դրույթներ, բայց միևնույն ժամանակ տրամադրում են ապաքաղաքացիության դեմ լիարժեք երաշխիք: **Ֆինլանդիայի** Քաղաքացիության մասին ակտը, օրինակ, նախատեսում է Ֆինլանդիայի քաղաքացիության կորուստ երկքաղաքացիություն ունեցող անձանց համար, ովքեր 22 տարեկանում չեն ունենում բավարար կապ երկրի հետ: Համարվում է, որ անձինք բավարար կապ են պահպանում, եթե նրանք «գրավոր կերպով ծանուցում են Ֆինլանդիայի դիվանագիտական առաքելությանը կամ պետության կողմից նշանակված հյուպատոսի գլխավորած հյուպատոսարանին կամ Գրանցումների գրասենյակին Ֆինլանդիայի քաղաքացիությունը պահպանելու իրենց ցանկության մասին»⁶⁹: Կարևոր է այն, որ օրենքը պարտադրում է ազգային իշխանություններին ունենալ «բնակչության տեղեկացման համակարգ»՝ Ֆինլանդիայի՝ 18 տարին լրացող բոլոր քաղաքացիների հասցեներով, «որպեսզի կարողանան կապվել նրանց հետ» և «ցուցումներ տան այն մասին, թե ինչպես պահպանել քաղաքացիությունը, երբ դառնան 22 տարեկան»: Բացի այդ, «եթե անձը, 22 տարեկան դառնալով, կորցրել է Ֆինլանդիայի քաղաքացիությունը, որովհետև բավարար կապ չի ունեցել Ֆինլանդիայի հետ, Գրանցումների գրասենյակը պետք է այդ մասին նշում կատարի բնակչության տեղեկացման համակարգում և այդ մասին տեղեկացնի անձին, եթե առկա է վերջինիս հասցեն»⁷⁰: Նման կարգավորումը համահունչ է 1961 թվականի Կոնվենցիայի խնդրին և նպատակին և համապատասխանում է Ապագա ապաքաղաքացիության վերաց-

69 Տես Քաղաքացիության մասին ակտը (359/2003), 359/2003, 1 հունիսի 2003թ., Բաժին 34, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/3ae6b51614.html:

70 Տես նույն տեղում, Բաժին 37 – 38:

ման կամ կրճատման մասին վերջնական ակտին⁷¹:

Ֆինլանդիայի օրենքը նաև համապատասխանում է 1961 թվականի Կոնվենցիային այն իմաստով, որ պահանջում է, որ քաղաքացիությունից հրաժարումը չհանգեցնի ապաքաղաքացիության: Երկրի Քաղաքացիության մասին ակտի Բաժին 35-ը սահմանում է.

«Ֆինլանդիայի քաղաքացին, ով ունի նաև օտար պետության քաղաքացիություն, կամ ով ցանկանում է դառնալ օտար պետության քաղաքացի, կարող է դիմումի հիման վրա ազատվել Ֆինլանդիայի քաղաքացիությունից... Եթե դիմողը դեռևս օտար պետության քաղաքացի չէ այն ժամանակ, երբ կայացվում է դիմումի վերաբերյալ որոշումը, նա կարող է ազատվել Ֆինլանդիայի քաղաքացիությունից միայն որոշմամբ, որի ուժի մեջ մտնելու համար պահանջվում է, որ դիմողը որոշման մեջ նշված ժամկետում հաղորդում ներկայացնի օտար պետության քաղաքացիություն ստանալու մասին: Օտար պետության քաղաքացիություն ստանալու մասին հաղորդումը ներկայացնելուց հետո տրվում է տեղեկանք այն մասին, որ տվյալ պահանջը բավարարված է»⁷²:

Ֆինլանդիան պատշաճ կերպով պաշտպանում է դիմողներին ապաքաղաքացիությունից՝ պահանջելով, որ նրանք այլ քաղաքացիություն ստանալու մասին ապացույց ներկայացնեն: Օրենքները, որոնք հնարավոր են դարձնում քաղաքացիությունից հրաժարումը կամ քաղաքացիության կորուստը այն անձանց կողմից, ովքեր, «համարվում է, որ ունեն» այլ քաղաքացիություն, կամ երբ «պետական մարմինները համոզված են, որ» նման անձը կարող է ստանալ այլ քաղաքացիություն, բավարար երաշխիքներ չեն տրամադրում ապաքաղաքացիության դեմ: 1961 թվականի Կոնվենցիայով սահմանված չափանիշի հիման վրա անձինք պետք է ազատվեն իրենց ընթացիկ քաղաքացիությունից միայն այն դեպքում, երբ վստահաբար ունեն այլ քաղաքացիություն: **Թուրքմենստանի** Քաղաքացիության մասին 2013 թվականի օրենքը ապաքաղաքացիությունից խուսափումը ապահովող իր հստակ և հետևողական դրույթներով կարող է համարվել մեկ այլ օգտակար մոդել: Դրա Հոդված 5-ը սահմանում է «ապաքաղաքացիության կանխումը և կրճատումը» որպես «Թուրքմենստանի քաղաքացիության հիմնական սկզբունք-

71 Տես վերոնշյալ Ապագա քաղաքացիության վերացման կամ կրճատման մասին ՄԱԿ համաժողովի վերջնական ակտը, Բանաձև III:

72 Տես նույն տեղում:

ներից մեկը»⁷³: «Թուրքմենստանի քաղաքացիությունը ամուսնության կնքման կամ լուծարման ժամանակ» վերնագրով հոդված 7-ը այնուհետև նախատեսում է ամուսինների և երեխաների՝ իրարից անկախ քաղաքացիություն ունենալու իրավունքը, որի վրա չեն ազդում ամուսնական կարգավիճակի փոփոխությունները: Ավելին, հոդված 16-ի համաձայն, «Թուրքմենստանի քաղաքացու՝ Թուրքմենստանի քաղաքացիությունից հրաժարվելու մասին դիմումին ընթացք չի տրվում, եթե նա...այդպիսով դառնում է քաղաքացիություն չունեցող անձ»:

Երեխայի իրավունքների մասին միջազգային սկզբունքներին համապատասխան՝ Թուրքմենստանի Քաղաքացիության մասին օրենքի Գլուխ IV-ը հատուկ երաշխիքներ է սահմանում երեխաների համար: Այդ գլխի հոդված 18(2)-ը սահմանում է. «Եթե երեխայի ծնողները ([կամ] միակ ծնողը) հրաժարվում են (է) Թուրքմենստանի քաղաքացիությունից կամ կորցնում Թուրքմենստանի քաղաքացիությունը, երեխան նույնպես հրաժարվում է Թուրքմենստանի քաղաքացիությունից, եթե դրանով նա չի դառնում քաղաքացիություն չունեցող անձ»: Հոդված 19(2)-ը նախատեսում է, որ «եթե Թուրքմենստանի ծնողներից մեկը ստանում է Թուրքմենստանի քաղաքացիություն, իսկ մյուս ծնողը շարունակում է չունենալ քաղաքացիություն, երեխան դառնում է Թուրքմենստանի քաղաքացի՝ անկախ իր բնակության վայրից» (որևէ շեշտադրում չի երևում): Ի վերջո, հոդված 23-ը պահանջում է, որ երեխայի քաղաքացիության ցանկացած փոփոխություն՝ ծնողների քաղաքացիության փոփոխությամբ կամ որդեգրմամբ պայմանավորված, կատարվի երեխայի հստակ և կամավոր համաձայնությամբ:

Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ

- Կոնվենցիա ապաքաղաքացիության կրճատման մասին
- Եվրոպական կոնվենցիա քաղաքացիության մասին

73 Թուրքմենստանի Քաղաքացիության մասին 2013 թվականի օրենք, 22 հունիսի 2013թ., որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/527235634.html:

Քաղաքացիությունից զրկումը

Ներածություն

Քաղաքացիությունից զրկելուն առնչվող ամենամանրամասն միջազգային չափորոշիչները պարունակվում են 1961 թվականի Կոնվենցիայում: Հոդված 8(1)-ով սահմանվում է այն հիմնական կանոնը, որ Կոնվենցիայի անդամ պետությունը չի կարող անձին զրկել իր քաղաքացիությունից, եթե դրա արդյունքում նա դառնալու է քաղաքացիություն չունեցող անձ: Պարբերություններ 2-ում և 3-ում այնուհետև թվարկվում է այն հիմքերի սպառիչ ցանկը, որոնց հիման վրա պետությունները կարող են անձին զրկել քաղաքացիությունից: Դրանք են՝

- Երբ քաղաքացիությունը ձեռք է բերվել փաստերի սխալ ներկայացման կամ կեղծիքի միջոցով (Հոդված 8(2)(բ)):
- Երբ «անձը, անտեսելով Կոնվենցիայի անդամ պետության բացահայտ արգելքը, այլ պետությանը մատուցել է կամ շարունակել է մատուցել ծառայություններ կամ ստացել կամ շարունակել է ստանալ վճարներ այլ պետությունից» (8(3)(ա)(i)):
- Երբ անձը «իրեն պահել է պետության կենսական շահերին լրջորեն վնասող կերպով» (8(3)(ա)(ii)):
- Երբ անձը «երդվել է կամ պաշտոնապես հայտարարել, որ հավատարիմ է մեկ այլ պետության, կամ հստակ կերպով ցույց է տվել, որ վճռել է հրաժարվել Կոնվենցիայի անդամ պետության հանդեպ հավատարմությունից» (Հոդված 8(3)(բ)):

Հատկանշական է, որ 1961 թվականի Կոնվենցիայի համաձայն՝ քաղաքացիությունից զրկելու այս հիմքերին կարելի է ապավինել միայն երեք պայմանով: Առաջին՝ քաղաքացիությունից զրկելու լիազորությունը կարող է միայն իրացվել «օրենքին համապատասխան, որը խնդրո առարկա անձի համար նախատեսում է դատարանում կամ այլ անկախ մարմնում արդար դատալսման իրավունք» (Հոդված 8(4)): Երկրորդ՝ քաղաքացիությունից զրկելու քաղաքականությունը կամ պրակտիկան չի կարող հիմնված լինել «նասայական, էթնիկական, կրոնական կամ քաղաքական հիմքերի վրա» (Հոդված 9): Ի վերջո՝ քաղաքացիությունից վերոնշյալ թույլատրելի հիմքերի համաձայն զրկելու իրավունքը կարող է իրացվել միայն պետությունների կողմից, որոնք Կոնվենցիան «վավերացնելու, ստորագրելու կամ դրան միանալու ժամանակ» նշել են նման իրավունքի պահպանման մասին՝ համաձայն առկա ազգային օրենսդրության (Հոդված 8(3)):

Պետությունների՝ 1961 թվականի Կոնվենցիայի կնքմանը անմիջապես հաջորդող տասնամյակների օրենսդրությունը և փորձը ցույց են տվել, որ աստիճանաբար գալիս են ընդհանուր համաձայնության, որ հարկավոր է խուսափել քաղաքացիությունից զրկելուց, եթե այդ գործողությունը հանգեցնելու է ապաքաղաքացիության: Համապատասխանաբար ԵԿԲ-ն, որը պարտավորեցնում է Եվրոպայի խորհրդի 21 անդամների, լրացուցիչ սահմանափակում է քաղաքացիությունից զրկելու հիմքերը՝ հասցնելով դրանք այն դեպքերին, երբ անձը ստացել է քաղաքացիություն «դիմո-դին վերագրվող խարդախ վարքագծի, կեղծ տեղեկատվության կամ որևէ կարևոր փաստի քողարկման միջոցով»⁷⁴: Այսինքն՝ ԵԿԲ-ն թույլ չի տալիս զրկել քաղաքացիությունից նույնիսկ 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 8(3)-ով նախատեսված հիմքերով (տես վերևում), եթե դրա պատճառով անձը կդառնա քաղաքացիություն չունեցող: ԵԿԲ-ն հոդված 4(բ)-ով նաև հստակ ամրագրում է ապաքաղաքացիությունից խուսափելու սկզբունքը:

ԵԿԲ-ն նաև կանգ է առնում 1961 թվականի Կոնվենցիայում ներկայացված՝ պատշաճ գործընթացին և խտրականության բացառմանն առնչվող չափորոշիչների վրա: ԵԿԲ 10-13-րդ հոդվածները սահմանում են նվազագույն ընթացակարգային երաշխիքների վերաբերյալ նորմեր, այդ թվում՝ պահանջներ այն մասին, որ քաղաքացիության վերաբերյալ ցանկացած որոշում պետք է տրամադրվի գրավոր կերպով «խելամիտ ժամկետում» և ենթակա լինի վարչական կամ դատական վերանայման: Մինչդեռ հոդված 5(2) առաջ է քաշում քաղաքացիության համատեքստում խտրականության բացառման նորմը՝ սահմանելով, որ «յուրաքանչյուր անդամ պետություն առաջնորդվում է իր քաղաքացիների միջև խտրականության բացառման սկզբունքով՝ անկախ նրանից, թե նրանք քաղաքացի են ի ծնե, թե հետագայում են ստացել իրենց քաղաքացիությունը»:

Լրացուցիչ միջազգային չափորոշիչներ

Քաղաքացիությունից կամայական զրկման արգելում

Մի շարք միջազգային գործիքներ, օրինակ՝ Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան (Հոդված 8(1)) և Պետությունների իրավահաջորդության հետ կապված՝ ֆիզիկական անձանց քաղաքացիության վերաբերյալ հոդվածների նախագծերը⁷⁵ (Հոդված 16), ինչպես

74 Եվրոպական կոնվենցիա քաղաքացիության մասին, հոդված 7:

75 Տեքստն ընդունվել է ՄԱԿ-ի Միջազգային իրավունքի հանձնաժողովի կողմից վերջինիս հիսունմեկերորդ նստաշրջանի ժամանակ՝ 1999 թվականին:

նաև տարատեսակ տարածաշրջանային պայմանագրեր⁷⁶ բացահայտ կերպով արգելում են կամայականորեն գրկել քաղաքացիությունից: Այս դրույթները ընդօրինակում են Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի հոդված 15-ը, որը սահմանում է, որ «ոչ ոք չպետք է կամայականորեն գրկվի իր քաղաքացիությունից»:

Լայնորեն ընդունված է, որ գործողությունը կամայական չէ, եթե այն (1) ծառայում է օրինական նպատակի; (2) ցանկալի արդյունքին հասնելու ամենաքիչ խոչընդոտներ պարունակող գործիքն է; և (3) համաչափ է պաշտպանվելիք շահին⁷⁷: Բացի այդ, ընդհանուր առմամբ ընդունված է կարծել, որ կամայականության բացակայությունը ենթադրում է համապատասխանություն պատշաճ գործընթացի նվազագույն չափանիշներին և ընթացակարգային երաշխիքներին: Դրանց մեջ մտնում է՝ ապահովել, որ քաղաքացիության վերաբերյալ որոշումները տրամադրվեն գրավոր կերպով, որ նման որոշումների իմաստալից վերանայման հնարավորություն լինի, և որ քաղաքացիությունից գրկելու (և արտաքսելու) մասին դատական որոշումների կատարումը հետաձգվի, քանի դեռ չեն ստացվել վերջնական բողոքարկման արդյունքները⁷⁸:

«Հաշվի առնելով հետևանքների լրջությունը այն դեպքում, երբ առաջ է գալիս ապաքաղաքացիություն»՝ կարող է առանձնապես դժվար լինել արդարացնել ապաքաղաքացիության հանգեցնող քաղաքացիությունից գրկումը՝ որակելով այն համաչափ⁷⁹:

Քաղաքացիությունից գրկման տարածումը ամուսինների և երեխաների վրա

Այլ միջազգային պայմանագրեր ճանաչում են կանանց անկախ քաղաքացիության իրավունքները⁸⁰ և պաշտպանում են երեխաների՝ իրենց ինքնությունը, այդ թվում՝ քաղաքացիությունը պահպանելու իրավունքները⁸¹: 1961 թվականի Կոնվենցիան (Հոդված 6) և ԵԿԲ-ն (Հոդված

76 Օրինակ՝ Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիա (Հոդված 4(գ)), Մարդու իրավունքների մասին ամերիկյան կոնվենցիա (Հոդված 20(3)), Մարդու իրավունքների մասին վերանայված արաբական խարտիա (Հոդված 29) և Հարավարևելյան Ասիայի պետությունների ստեղծագիտի Մարդու իրավունքների հռչակագիր (Հոդված 18):

77 Տես UN Human Rights Council, Human rights and arbitrary deprivation of nationality: Report of the Secretary-General, 19 December 2013, A/HRC/25/28, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/52f8d19a4.html:

78 Տես նույն տեղում, պարբ. 31 – 33: Տես նաև Քաղաքացիության մասին եվրոպական կոնվենցիայի հոդված 11-ը և հոդված 12-ը., որոնք սահմանում են նմանատիպ չափանիշներ:

79 Տես նույն տեղում, պարբ. 4:

80 Ամուսնացած կանանց քաղաքացիության մասին 1957թ. ՄԱԿ Կոնվենցիա, հոդված 1; Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին ՄԱԿ Կոնվենցիա, հոդված 9; Եվրոպական կոնվենցիա քաղաքացիության մասին, հոդված 4(դ):

81 Տես, օրինակ, Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, հոդված 8; Իսլամում երեխայի իրավունքների մասին պայմանագիրը, հոդված 7(2):

7(2)) բացահայտ կերպով արգելում են քաղաքացիությունից զրկման տարածումը ամուսինների և երեխաների վրա, եթե այն հանգեցնելու է ապաքաղաքացիության: Նաև կարևոր է ԿԵԻ հոդված 3-ը, որն առաջ է քաշում այն սկզբունքը, որ «պետք է առաջնահերթ հաշվի առնվեն երեխայի լավագույն շահերը» պետության՝ երեխաներին վերաբերող բոլոր գործողություններում: Երբեք երեխայի լավագույն շահերից չի բխում քաղաքացիություն չունեցող անձ դառնալը⁸²:

Օրենքների և հաջող փորձի օրինակներ

Ի պատասխան ահաբեկչության մասին աճող մտահոգություններին՝ մի շարք երկրներ վերջերս ընդլայնել են պետական մարմինների լիազորությունները կամ սկսել են ավելի ակտիվ կերպով օգտվել գոյություն ունեցող լիազորություններից, որպեսզի իրենց քաղաքացիներին զրկեն քաղաքացիությունից: Շատ այլ պետություններ, այնուամենայնիվ, հոգ են տարել այն մասին, որ պահպանեն կամ սահմանեն երաշխիքներ ապաքաղաքացիության դեմ:

Կանադան նման մի օրինակ է: 2014 թվականին Քաղաքացիության մասին ակտում կատարված փոփոխություններով ներմուծվեց քաղաքացիության չեղյալ հայտարարումը այնպիսի հիմքերով, որոնց մեջ մտնում էր ահաբեկչության համար դատվածությունը⁸³: 2017 թվականին Կանադայի խորհրդարանը քվեարկեց՝ հօգուտ 2014 թվականին ընդունված շատ փոփոխություններից հրաժարվելու՝ վերադառնալով 1985 թվականին ընդունված օրենսդրությանը, որը թույլ էր տալիս ապաքաղաքացիության հանգեցնող քաղաքացիությունից զրկում միայն քաղաքացիության ձեռքբերմանն առնչվող տեղեկությունների սխալ ներկայացման, կեղծման կամ նյութական փաստերի քողարկման դեպքում⁸⁴:

Ուկրաինայի Քաղաքացիության մասին օրենքը, որը վերջին անգամ բարեփոխվել է 2016 թվականին, հոդված 2-ով սահմանում է

82 Տես, օրինակ, վերոնշյալ Թունիսի եզրակացությունները, պարբ. 62:

83 Կանադայի քաղաքացիությունն ուժեղացնելու մասին 2014 թվականի ակտը որոշ դրույթներ էր ներմուծել, որոնք թույլ էին տալիս զրկել Կանադայի քաղաքացիներին իրենց քաղաքացիությունից մի շարք իրավախախտումների համար, այդ թվում՝ Քրեական օրենսգրքով սահմանված ահաբեկչության, դավաճանության կամ լրտեսության համար դատվածության պատճառով: Ինչևէ, այն նաև արգելել էր ապաքաղաքացիության հանգեցնող քաղաքացիությունից հրաժարումը: Մասնավորապես՝ «Ենթաբաժիններ 10(2)-ը և 10.1(2)-ը չեն գործում և թույլ չեն տալիս որևէ որոշում, գործողություն կամ հայտարարություն, որը հակասում է ապաքաղաքացիությանն առնչվող՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ որևէ միջազգային գործիքի, որը ստորագրվել է Կանադայի կողմից» (Հոդված 10.4(1)):

84 Կանադայի Քաղաքացիության մասին 1985 թ. ակտ, հոդված 10(1):

սկզբունքներ, որոնք ներառում են «ապաքաղաքացիության կանխումը» և «Ուկրաինայի քաղաքացիներին Ուկրաինայի քաղաքացիությունից զրկելու անհնարինությունը»: Հոդված 19-ի համաձայն՝ քաղաքացիության կորստի հիմքերը «չեն կիրառվում, եթե Ուկրաինայի քաղաքացին դրա արդյունքում դառնալու է քաղաքացիություն չունեցող անձ» (ոչ պաշտոնական թարգմանություն)⁸⁵:

Ուկրաինայի Քաղաքացիության մասին օրենքը նաև նախատեսում է, որ ամուսնության ավարտը կամ ամուսիններից մեկի կողմից Ուկրաինայի քաղաքացիության կորուստը չի հանգեցնում մյուս ամուսնու կողմից Ուկրաինայի քաղաքացիության ավտոմատ կորստին, ինչը համապատասխանում է քաղաքացիության մասին օրենքներում գենդերային հավասարության լավագույն փորձին (տես էջ 22-ից սկսվող բաժինը գենդերային հավասարության վերաբերյալ)⁸⁶: Ինչ խոսք, առանց համապատասխան երաշխիքների, քաղաքացիությունից զրկումը կարող է բացասական հետևանքներ ունենալ թիրախային անհատների երեխաների և ամուսինների համար: Ուստի որոշ պետություններ իրենց քաղաքացիության մասին օրենքներում ներառել են այնպիսի դրույթներ, որոնք հատուկ պաշտպանում են ընտանիքի նման անդամներին քաղաքացիության կորստից և/կամ ապաքաղաքացիությունից: Օրինակ՝ **Մադագասկարի՝ 2017 թվականին փոփոխված քաղաքացիության մասին օրենքի** համաձայն՝ Մադագասկարի քաղաքացու կողմից քաղաքացիության կորուստը «չի տարածվում այդ անձի երեխաների և ամուսնու վրա»⁸⁷:

Ապաքաղաքացիության դեմ երաշխիքներ պարունակող՝ քաղաքացիությունից զրկելու մասին օրենքների կիրառությունը կարող է առանց դիտավորության հանգեցնել քաղաքացիների տարբեր դասերի առաջացմանը: Որոշ երկրներում ահաբեկչական գործունեության հիման վրա քաղաքացիությունից զրկումը վերապահված է երկքաղաքացիություն ունեցող անձանց համար, ում երկրորդ քաղաքացիությունը ապահովագրում է ապաքաղաքացիությունից: Ի վերջո պարզվեց, որ նման խտրական վերաբերմունքի Կանադայի փորձը անընդունելի է: 2014 թվականին ընդունված փոփոխությունները, որոնցով թույլատրվում էր քաղաքացիությունից զրկել

85 www.legislationline.org/documents/action/popup/id/7179

86 Տես նույն տեղում, հոդված 2:

87 Տես Մադագասկարի Քաղաքացիության մասին 1960 թվականի հուլիսի 22-ի թիվ 60-064 օրենքում փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու մասին 2017 թվականի հունվարի 25-ի թիվ 2016-038 օրենքի (որն ուժի մեջ է մտել 2017 թվականի մայիսի 8-ին) հոդված 52-ը, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://docplayer.fr/46645663-Loi-n-modifiant-et-complétantcertaines-dispositions-de-l-ordonnance-n-du-22-juillet-1960-portant-code-de-la-nationalite-malagasy.html> .

ահաբեկչական հանցագործությունների համար դատապարտված երկքաղաքացիություն ունեցող քաղաքացիներին, ի վերջո չեղարկվեցին: Նմանատիպ գործընթաց սկսվեց **Ֆրանսիայում**, որտեղ առաջարկվող փոփոխությունները, որոնցով քաղաքացիությունից զրկումը պետք է տարածվեր երկքաղաքացիություն ունեցող քաղաքացիների վրա 2015 թվականին Փարիզում տեղի ունեցած ահաբեկչական հարձակումներից հետո, հանդիպեցին դիմադրության և ի վերջո հետաձգվեցին 2016 թվականի սկզբում:

Հպատակագրված քաղաքացիները կարող են ավելի խոցելի լինել քաղաքացիությունից զրկման առումով: Առաջին՝ քաղաքացիությունից կարելի է զրկել տեղեկությունների սխալ ներկայացման կամ կեղծման հիմքով, միայն եթե այն շնորհվել է հպատակագրման միջոցով: Ընդ որում, նկատվում է նոր մտահոգիչ միտում, երբ քաղաքացիությունը չեղարկվում է խարդախության կամ քաղաքացիություն ստանալու համար սահմանված պահանջները չկատարելու հիմքով՝ հետադարձ գործողությամբ հպատակագրումը անվավեր դարձնելու միջոցով: Երկրորդ՝ այն ընկալումը, որ հպատակագրված անձը ստիպված կամ իրավասու է լինելու ստանալ այլ քաղաքացիություն, կարող է սխալ լինել: Ի ծնե քաղաքացիների և հպատակագրված քաղաքացիների միջև այս տեսակ անհավասարությունը կարող է մտահոգություններ առաջացնել միջազգային իրավունքի տեսանկյունից: Նման մտահոգություններից խուսափելու նպատակով **Ավստրալիայի** Քաղաքացիության մասին օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին 2015 թվականի ակտը, սահմանելով ահաբեկչությանն առնչվող հանցագործությունների հիման վրա քաղաքացիությունից զրկելու հիմքերը, նախատեսում է, որ նոր հիմքերը պետք է կիրառվեն այն անձի նկատմամբ, «ով Ավստրալիայի քաղաքացի է՝ անկախ նրանից, թե այդ անձն ինչպես է դարձել Ավստրալիայի քաղաքացի (այդ թվում՝ այն անձի, ով Ավստրալիայի քաղաքացի է դարձել ի ծնե)»⁸⁸:

Հատկանշական է, որ մի շարք պետություններ, որտեղ գործում են քաղաքացիությունից զրկելու՝ ահաբեկչությանն առնչվող նման հիմքեր, պահպանել կամ սահմանել են պատշաճ գործընթացային երաշխիքներ՝ 1961 թվականի Կոնվենցիայի հոդված 8(4)-ի համաձայն: **Ավստրալիայի** Քաղաքացիության մասին օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին 2015 թվականի ակտում, օրինակ, ներառված են հատուկ դրույթներ արագ և գրավոր կարգով ծանուցման

88 Տես Ավստրալիայի Քաղաքացիության մասին օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին ակտը (Հավատարմություն Ավստրալիային), 2015թ., Բաժին 33ԱԱ, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ [www.legislation.gov.au/Details/ C2015A00166](http://www.legislation.gov.au/Details/C2015A00166):

և «Ավստրալիայի Գերագույն դատարանում, Սահմանադրության 75-րդ բաժնի համաձայն, կամ Ավստրալիայի Դաշնային դատարանում, 1903 թվականի Դատական ակտի 39Բ բաժնի համաձայն» վերանայման իրավունքի մասին⁸⁹: Պատշաճ գործընթացային երաշխիքների սահմանումը այս համատեքստում խիստ կարևոր է քաղաքացիությունից զրկելու կամայականությունը բացառելու հարցում:

Որպես վերջին, գործնական առաջարկություն՝ հարկ է նշել, որ պետությունները պետք է հաշվի առնեն, որ քաղաքացիության չեղարկումը իրականում կարող է որպես ազգային անվտանգության միջոց պակաս արդյունավետ լինել, քան միջազգային իրավունքի ընձեռած գոյություն ունեցող գործիքները, այդ թվում՝ մշտադիտարկումն ու հսկողությունը, քրեական հետախուզությունը և հետապնդումը: Ահաբեկիչներին կամ ահաբեկչության մեջ կասկածվող անձանց քաղաքացիությունից զրկելը կարող է հակասել պետության՝ միջազգային հանցագործություն կատարած անձանց արտահանձնելու կամ քրեական հետապնդման ենթարկելու պարտավորությանը⁹⁰: Վտանգավոր անհատներին հեռացնելը կարող է վտանգի ենթարկել արտասահմանում ապրող քաղաքացիներին և այլ պետությունների քաղաքացիներին: Ուստի պետք է խրախուսել անվտանգությանն առնչվող խնդիրների լուծման այլընտրանքային միջոցները:

Տեղեկությունների հիմնական աղբյուրներ

- Կոնվենցիա ապաքաղաքացիության կրճատման մասին
- Եվրոպական կոնվենցիա քաղաքացիության մասին
- ՄԱԿ Մարդու իրավունքների խորհուրդ, Մարդու իրավունքները և քաղաքացիությունից կամայական զրկումը. Գլխավոր քարտուղարի զեկույց, 19 դեկտեմբերի 2013թ., A/HRC/25/28 (UN Human Rights Council, Human rights and arbitrary deprivation of nationality: Report of the Secretary-General, 19 December 2013, A/HRC/25/28), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ www.refworld.org/docid/52f8d19a4.html

89 Տես նույն տեղում, Բաժիններ 33AA(10) և 33AA(11):

90 Տես ՄԱԿ Անվտանգության խորհրդի կողմից 2016 թվականի դեկտեմբերի 12-ին վերջինիս 7831-րդ նիստի ժամանակ ընդունված ՄԱԿ Անվտանգության խորհրդի թիվ 2322 (2016) բանաձևը (S/RES/2322), որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ [http://undocs.org/S/RES/2322\(2016\)](http://undocs.org/S/RES/2322(2016)):

Ապաքաղաքացիության կանխման և կրճատման օրինակելի իրավական դրույթներ

1. Երաշխիքներ երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ

<p>Ընդհանուր երաշխիք ի ծնե առաջացող ապաքաղաքացիության դեմ (1961թ. Կոնվենցիա, Հոդված 1)</p>	<p>X-ի տարածքում ծնված յուրաքանչյուր անձ, ով հակառակ դեպքում չէր ունենա քաղաքացիություն, ի ծնե քաղաքացի է:</p>
	<p>X-ի տարածքում ծնված յուրաքանչյուր անձ, ով իր ծագման հիման վրա այլ քաղաքացիություն չի ստանում, ի ծնե քաղաքացի է:</p>
<p>Երաշխիք գտնված երեխաների համար (1961թ. Կոնվենցիա, Հոդված 2)</p>	<p>Երեխան համարվում է X-ի քաղաքացի, եթե նրան գտնում են X-ի տարածքում, և նրա ծնողներն անհայտ են:</p>
	<p>Ենթադրվում է, որ երկրի տարածքում գտնված երեխան ծնվել է այդ երկրում, և նրա ծնողները X-ի քաղաքացիներ են:</p>
<p>Երաշխիք արտասահմանում ծնված երեխաների ապաքաղաքացիության դեմ (1961թ. Կոնվենցիա, Հոդված 4)</p>	<p>Արտասահմանում ծնված անձը, ում մայրը կամ հայրը X-ի քաղաքացի է, իրավասու է ինքնաբերաբար ի ծնե ստանալու X-ի քաղաքացիություն, եթե հակառակ դեպքում այդ անձը չէր ունենա քաղաքացիություն:</p>
	<p>Արտասահմանում ծնված անձը, ում մայրը կամ հայրը X-ի քաղաքացի է, իրավասու է ինքնաբերաբար ի ծնե ստանալու X-ի քաղաքացիություն, եթե նա այլ քաղաքացիություն չի ստանում:</p>

2. Գենդերային հավասարությունը քաղաքացիության մասին օրենքներում

<p>Քաղաքացիության փոխանցումը ծնողի կողմից (Կոնվենցիա կանանց դեմ խտրականության վերացման մասին, Հոդված 9(2))</p>	<p>Երեխան ի ծնե ստանում է X քաղաքացիություն, եթե հայրը կամ մայրը X-ի քաղաքացի է:</p> <p>X-ի տարածքում կամ տարածքից դուրս ծնված յուրաքանչյուր անձ, ում հայրը կամ մայրը եղել է կամ, եթե չմահանար, կլիներ X-ի քաղաքացի, ի ծնե X-ի քաղաքացի է:</p>
<p>Քաղաքացիության փոխանցումը ամուսնու կողմից (Կոնվենցիա կանանց դեմ խտրականության վերացման մասին, Հոդված 9(1))</p>	<p>Քաղաքացու ոչ քաղաքացի ամուսինը կամ կինը ստանում է X-ի քաղաքացիություն Y տարվա ամուսնությունից հետո:</p> <p>Քաղաքացիների ամուսինները կարող են ստանալ X-ի քաղաքացիություն դիմումի հիման վրա:</p>

3. Ապաքաղաքացիության որոշման ընթացակարգեր (ԱՌՇ-ներ)

<p>Ապացուցման բեռ</p>	<p>Ապաքաղաքացիության կարգավիճակի համար դիմողները և ազգային մարմինները կիսում են ապացուցման բեռը:</p>
<p>Ապացուցման ստանդարտ</p>	<p>Ապաքաղաքացիության մասին եզրակացությունը հիմնավորված է, երբ բավարար չափով հաստատվում է, որ անձը որևէ պետության կողմից չի համարվում քաղաքացի՝ այդ պետության օրենքի գործողությամբ:</p>
<p>Վարչական և դատական վերանայում</p>	<p>Ապաքաղաքացիության կարգավիճակին առնչվող որոշումները վերանայվում են՝ վարչական ակտերի վարչական և դատական վերանայման սովորական համակարգի համաձայն: Բողոքների ներկայացումը կամ վարչական կամ դատական ուղղիչ միջոցների ձեռնարկումը հետաձգում է արտաքսման վերաբերյալ ցանկացած որոշման ի կատար ածումը:</p>

4. Հեշտացված հպատակագրում

<p>Ընթացակարգի մասին տեղեկատվության տարածում</p>	<p>Իրավասու մարմինը քաղաքացիություն չունեցող անձանց նրանց համար հասկանալի լեզվով տեղեկատվություն է տրամադրում նրանց հպատակագրման չափանիշների և պահանջների մասին:</p>
<p>Ծախսեր</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձինք ազատված են հպատակագրման գործընթացում սովորաբար պահանջվող վճարներից, այդ թվում՝ դիմումի լրացման, փաստաթղթերի (օրինակ՝ վկայականների) ստացման, օրինականացման համար նախատեսված ծախսերից:</p>
<p>Տևողություն</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձանց կողմից ներկայացված դիմումները քննվում են առաջնահերթ կարգով:</p>
<p>Ապացուցման բեռ</p>	<p>Հպատակագրում հայցող քաղաքացիություն չունեցող անձինք պետք է տրամադրեն իրենց ունեցած բոլոր ապացույցները կամ այն ապացույցները, որոնք նրանք ամենայն հավանականությամբ կարող են ձեռք բերել, մինչդեռ իրավասու մարմինը պետք է հնարավորինս հեշտացնի մնացած պահանջվող փաստաթղթերի ձեռքբերումը:</p>
<p>Ապացուցման ստանդարտ</p>	<p>Երբ անհրաժեշտ է որոշում կայացնել դիմումի վերաբերյալ, իրավասու մարմինը պետք է, սուկ խոսքին հավատարիվ, վստահի քաղաքացիություն չունեցող անձանց, ովքեր համագործակցել են հպատակագրման ողջ գործընթացի ընթացքում՝ գործընթացի պահանջներին համապատասխանելու համար:</p>
<p>Անվճար իրավաբանական աջակցություն</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձանց, ովքեր չունեն ֆինանսական միջոցներ, հպատակագրման գործընթացի բոլոր փուլերում տրամադրվում է անվճար իրավաբանական աջակցություն:</p>

<p>Քննարկության անհավասարակշռություններ</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձինք իրավասու են դիմելու հայատակագրման համար՝ առանց քննարկության ժամանակահատվածի պահանջը բավարարելու, որը սովորաբար պահանջվում է այն օտարերկրացիներից, ովքեր այլ երկրների քաղաքացիներ են:</p>
<p>Լեզվի և այլնի իմացություն</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձինք ազատվում են լեզվի, պատմության կամ մշակույթի իմացությունը ստուգող քննություններից:</p>
<p>Փաստաթղթերի հետ կապված պահանջներ</p>	<p>Քաղաքացիություն չունեցող անձինք ազատված են իրենց ծագման երկրի կողմից տրված առողջական վիճակի կամ դատվածության մասին տեղեկանքներ ներկայացնելու պահանջից այն դեպքերում, երբ նրանք չունեն նման տեղեկանքներ կամ ամենայն հավանականությամբ չեն կարող ձեռք բերել:</p>

5. Քաղաքացիության կորուստ կամ քաղաքացիությունից հրաժարում

<p>Ընդհանուր երաշխիք ապաքաղաքացիության դեմ</p>	<p>Անձի կողմից ամուսնության, ամուսնության ավարտի, օրինականացման, ճանաչման կամ որդեգրման պատճառով քաղաքացիության կորուստը կախված է այդ անձի կողմից այլ քաղաքացիություն ունենալու կամ ստանալու հանգամանքից:</p>
<p>Քաղաքացիությունից հրաժարվելուն անհավասարակշռություններ</p>	<p>Քաղաքացիությունից հրաժարվելու մասին X-ի քաղաքացու դիմումին ընթացք չի տրվում, եթե նա այդպիսով դառնալու է քաղաքացիություն չունեցող անձ:</p> <p>Քաղաքացու կողմից քաղաքացիությունից հրաժարվելը չի տարածվում այդ անձի երեխաների և/կամ ամուսնու/կնոջ վրա:</p>

6. Քաղաքացիությունից զրկելը

<p>Ընդհանուր երաշխիք ապաքաղաքացիության դեմ</p>	<p>Քաղաքացիությունից զրկելու հիմքերը չեն կիրառվում, եթե անհատը դրա արդյունքում դառնալու է քաղաքացիություն չունեցող անձ:</p> <p>Քաղաքացիության կորստի և քաղաքացիությունից զրկելու վերաբերյալ այս Ակտի դրույթները չպետք է կիրառվեն, եթե դրանց կիրառության արդյունքում անհատը դառնալու է քաղաքացիություն չունեցող անձ:</p> <p>Քաղաքացու՝ քաղաքացիությունից զրկվելը չի տաճավում նրա երեխաների և ամուսնու/կնոջ վրա:</p>
<p>Պատշաճ գործընթացային երաշխիքներ</p>	<p>Քաղաքացիությունից զրկման ենթակա բոլոր անձինք ունեն ցանկացած որոշման մասին գրավոր կերպով ծանուցվելու իրավունք, արդար դատալսման իրավունք, ինչպես նաև այդ որոշումը դատարանում կամ անկախ մարմնում բողոքարկելու լիարժեք հնարավորություն: Քաղաքացիությունից զրկելու (և արտաքսելու) մասին ցանկացած որոշման ի կատար ածումը հետաձգվում է, մինչև վերջնական բողոքարկման արդյունքը:</p>

Մի քանի խոսք...

ՄԱԿ ՓԳՀ-ի մասին

ՄԱԿ ՓԳՀ-ն՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության փախստականների հարցերով կազմակերպությունը, լիազորված է Միավորված ազգերի կազմակերպության կողմից առաջնորդելու և համակարգելու աշխարհով մեկ փախստականների պաշտպանությանն ուղղված միջազգային գործողությունները, ինչպես նաև կառավարությունների հետ միասին աշխատելու փախստականների խնդիրների լուծման ուղղությամբ:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ի գլխավոր նպատակն է երաշխավորել փախստականների իրավունքներն ու բարեկեցությունը: ՄԱԿ ՓԳՀ-ն ձգտում է այնպես անել, որ յուրաքանչյուրը կարողանա իրացնել ապաստան հայցելու և այլ պետության ներսում ապահով ապաստան գտնելու իրավունքը: Օգնելով փախստականներին կամավոր կերպով վերադառնալ իրենց հարազատ երկիր կամ բնակություն հաստատել մեկ այլ երկրում՝ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն նաև փորձում է տևական լուծումներ գտնել նրանց դժվարին կացության համար:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ի լիազորությունները սահմանված են կազմակերպության Կանոնադրությամբ, և իր աշխատանքներն իրականացնելիս ՄԱԿ ՓԳՀ-ն առաջնորդվում է Փախստականների կարգավիճակի մասին ՄԱԿ-ի 1951 թվականի կոնվենցիայով և դրա 1967 թվականի Արձանագրությամբ: Տարիների ընթացքում ՄԱԿ Գլխավոր ասամբլեան և ՄԱԿ Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը (ECOSOC) ընդլայնել են ՄԱԿ ՓԳՀ-ի պատասխանատվությունը՝ ներառելով մարդկանց տարբեր խմբերի պաշտպանությունը, որոնց չեն անդրադառնում այս գործիքները, և որոնք գտնվում են զինված հակամարտության և բռնության արդյունքում հարկադրված տեղահանման մի շարք այլ իրավիճակներում: Այդ մարդկանցից ոմանք հայտնի են որպես «մանդատային» փախստականներ: Մյուսները հայրենադարձներ, քաղաքացիություն չունեցող անձինք և որոշ դեպքերում ներքին տեղահանված անձինք են:

Կազմակերպությունը փորձում է կրճատել հարկադրված տեղահանման իրավիճակները՝ խրախուսելով պետություններին և այլ հաստատություններին ստեղծել մարդու իրավունքների պաշտպանությանը և վեճերի խաղաղ լուծմանը նպաստող պայմաններ: Նույն նպատակին հետամուտ լինելով՝ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն ձգտում է ավելի արդյունավետ դարձնել վերադարձող փախստականների վերաինտեգրումն իրենց ծագ-

ման երկրում՝ այդ կերպ կասեցնելով փախստականներ ծնող իրավիճակների կրկնվելը:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ն պաշտպանություն և աջակցություն է առաջարկում փախստականներին և այլոց անշահախնդիր կերպով, նրանց կարիքի հիման վրա և անկախ նրանց ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ունեցվածքից, ծննդից, հաշմանդամությունից կամ այլ կարգավիճակից: Իր բոլոր գործողություններում ՄԱԿ ՓԳՀ-ն առանձնահատուկ ուշադրություն է հատկացնում երեխաների հատուկ կարիքներին և փորձում է օժանդակել կանանց և աղջիկների, ինչպես նաև խոցելի և/կամ մարգինալացված խմբերի հավասար իրավունքներին: Փախստականներին պաշտպանելու և նրանց խնդիրների լուծմանն աջակցելու իր ջանքերն իրականացնելիս ՄԱԿ ՓԳՀ-ն համագործակցում է կառավարությունների, տարածաշրջանային կազմակերպությունների, միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների հետ:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ն հավատարիմ է մասնակցության սկզբունքին՝ խորհրդատվություն տրամադրելով փախստականներին նրանց կյանքի վրա ազդող որոշումների վերաբերյալ, ինչպես նաև տարիքը, գենդերը և բազմազանությունը կարևորելուն:

Միջխորհրդարանական միության մասին

Միջխորհրդարանական միությունը (ՄԽՄ) եզակի կազմակերպություն է, որը բաղկացած է աշխարհի ազգային խորհրդարաններից: Մենք պաշտպանում և կառուցում ենք ժողովրդավարություն քաղաքական երկխոսության և կոնկրետ գործողությունների միջոցով: 2018 թվականի նոյեմբերի դրությամբ ՄԽՄ-ն ունի **178 Անդամ խորհրդարաններ** և 11 Գործընկեր անդամներ: Մենք սերտորեն համագործակցում ենք Միավորված ազգերի կազմակերպության և այլ գործընկեր կազմակերպությունների հետ, ում նպատակները մենք կիսում ենք:

Մենք հավատարիմ ենք **մեր աշխատանքին, որի դաշտն անընդհատ ընդլայնվում է**, և որի կենտրոնում են խաղաղությունը, արդարությունը, ժողովրդավարությունը և զարգացումը: Մենք զբաղվում ենք բազմազան խնդիրներով, ինչպես օրինակ՝ ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ը, մարդու իրավունքները, գենդերային հավասարությունը, կլիմայական փոփոխությունները և երիտասարդների քաղաքական մասնակցությունը: Մենք օգնում ենք երկրներին դուրս գալ հակամարտություններից և զարգանալ որպես ժողովրդավարական պետություններ:

Մենք նաև աշխատում ենք աշխարհի քաղաքացիների տեսակետերը ներառել համաշխարհային որոշումների կայացման մեջ **միջազգային կառավարման** ուղղությամբ մեր աշխատանքի միջոցով, որի կարևորությունն օրեցօր աճում է:

Այսօր մենք այն կազմակերպությունն ենք, որն ամենամանրամասն է արտացոլում համաշխարհային հանրության կարծիքը: Աշխարհի յոթ միլիարդ բնակիչներից ավելի քան 6.5 միլիարդը ապրում են պետություններում, որոնց խորհրդարանները ՄԻՄ անդամ են, և նրանց ընտրված ներկայացուցիչներն են մասնակցում մեր քաղաքականությանը և ուղղորդում այն:

Համախմբելով խորհրդարանները՝ մենք համախմբում ենք մարդկանց:

Աշխարհի ամենահին բազմակողմ քաղաքական կազմակերպությունը՝ ՄԻՄ-ն, **հիմնադրվել է 1889 թվականին** միջխորհրդարանական երկխոսության միջոցով ազգերի միջև տարածայնությունները խաղաղ ճանապարհով հարթելու նպատակով: Այդ տեսլականն այսօր շարունակում է մնալ նույնքան ճշմարիտ և տեղին, որքան 1889 թվականին էր:

Մենք հիմնականում ֆինանսավորվում ենք մեր Անդամների կողմից պետական միջոցներով: Մեր գլխավոր գրասենյակը գտնվում է Ժնևում՝ Շվեյցարիայում:

Inter-Parliamentary Union

For democracy. For everyone.

+41 22 919 41 50

+41 22 919 41 60

postbox@ipu.org

Chemin du Pommier 5
Case postale 330
1218 Le Grand-Saconnex
Geneva – Switzerland
www.ipu.org

+41 22 739 81 11

+41 22 739 73 77

Case Postale 2500
CH-1211 Genève 2 Dépôt
Switzerland
www.unhcr.org